

Onks teijä heitin?

Monikon persoonapronomineiksi luokiteltujen muotojen käytöstä suomen murteissa ja kirjakielessä

1. Aluksi

Artikkeli perustuu Turun yliopistossa ”Wanhan suomen seminaarissa” pitämäni alustukseen, jonka lähtökohtana oli Antero Vareliuksen kuvaus Tyrvään murteen persoonapronomineista. Vareliuksen esityksestä käy ilmi, että monikon persoonapronominien *me*, *te*, *he* lisäksi Tyrvään murteessa käytetään monikon persoonapronomineista johdettuja substantiiveja *meijä*, *teijä*, *heijä*, jotka merkitsevät (kannan osoittamaa) paikkaa tai kollektiivia, esim. ”*Meijä* on entinen torppa”, ”*Meijäv* vanha raja meni tosta ahteem päältä sinnet *teijää* kohren”, ”*Heijän* isä kävi eilen kattomasa meitin tyämaatamme”. *Meijä*, *teijä*, *heijä* -tyyppisten substantiivien käyttö ei kuitenkaan rajoitu vain Tyrvään murteeseen eikä edes Satakunnan murteisiin. Kirjoitukseni tarkoituksena onkin selvittää monikon persoonapronominien ja pronominikantaisten paikkaa tai kollektiivia merkitsevien substantiivien esiintymistä suomen vanhoissa kansanmurteissa. Tarkastelen asiaa lyhyesti myös vanhan ja nykyisen kirjakielen näkökulmasta. Useimmissa murteissa ja kirjakielessä monikon persoonapronominien ja pronominikantaisten substantiivien ero ei ilmene morfosyntaksissa vaan se tulee esiin vasta kieliopissa ja tutkimuskirjallisuudessa yleisesti monikon persoonapronomineiksi luokiteltujen muotojen funktionaalisen käytön tarkastelussa, mikä taas edellyttää laajan materiaalin mukanaoloa.

2. Suomen murteet

Alustuksessani selvitin monikon persoonapronominien obliikvisijojen ja funktioltaan osaksi niitä vastaavien pronominikantaisten substantiivien käyttöä

omakohtaisesti parhaiten tuntemissani Tyrvään ja Punkalaitumen vanhoissa pitäjänmurteissa. Murteiden osalta esitykseni pääpaino on nytkin näissä satakuntalaismurteissa. Saadakseni kuitenkin laaja-alaisemman yleiskuvan maitsemieni kielenainesten käytöstä suomen murteissa olen tutkinut niiden esiintymät Lauseopin arkiston (LA) koko murreaineistossa, joka sisältää yhteensä 132 suunnilleen tunnin kestoista vanhan pitäjänmurteen näytettä kaikista suomen päämurteista.¹ Toisin ilmaistuna korpuksen kokonaislaajuus on runsaat 54 000 virkettä, 166 000 lausetta ja 885 000 sanetta. Tutkimieni muotojen yhteismäärä LA:n murreaineistossa on noin 3 000 esiintymää. Esiintymien määrä ja luonne vaihtelevat suuresti puhujittain ja keskustelunaiheittain. Arkiston aineiston perusteella ei olekaan mahdollista tehdä kovin yksityiskohdaisia päätelmiä, mutta aineisto on toisaalta riittävän laaja ja monipuolinen antamaan yleiskuvan tarkastelemastani asiakokonaisuudesta suomen vanhoissa kansanmurteissa.

2.1. Tyrvään murre

Suomi-kirjassa v. 1854 ilmestyneessä julkaisussaan *Kertomus Tyrvään pitäjstä 1853* Antero Varelius esittelee *Puheenparsinimissä* luvussa Tyrvään vanhan murteen olemusta. Kiintoisan jakson muodostaa mm. pronominiin käsittely. Vareliuksen esitys Tyrvään murteen persoonapronomineista, joista hän käyttää ilmaisua *tekeväiset epänimiköt*, on seuraavanlainen (s. 114–115):

<i>minä</i>	<i>sinä</i>	<i>hän</i>
<i>minua, mua</i>	<i>sinua, sua</i>	<i>häntä</i>
<i>minun, mun</i>	<i>sinun, sun</i>	<i>hänen</i>
<i>minusa, musa</i>	<i>sinusa, susa</i>	<i>hänesä, häsä</i>
<i>minusta, musta</i>	<i>sinusta, susta</i>	<i>hänestä, hästä</i>
<i>minuun</i>	<i>sinuun</i>	<i>häneen</i>
<i>minulla, mulla</i>	<i>sinulla, sulla</i>	<i>hänellä, hällä</i>
<i>minulta, multa</i>	<i>sinulta, sulta</i>	<i>häneltä, hältä</i>
<i>minulle?, mulle?</i>	<i>sinulle?, sulle?</i>	<i>hänelle?, hälle</i>
<i>minuta?</i>	<i>sinuta?</i>	<i>hänetä</i>
<i>minuksi</i>	<i>sinuksi</i>	<i>häneksi</i>
<i>minuna</i>	<i>sinuna</i>	<i>hänenä</i>
<i>me</i>	<i>te</i>	<i>he</i>
<i>meitä, meitiä</i>	<i>teitä, teitiä</i>	<i>heitä, heitiä</i>
<i>– *) meitin</i>	<i>– teitin</i>	<i>– heitin</i>
<i>meisä, meitisä</i>	<i>teisä, teitisä</i>	<i>heisä, heitisä</i>
<i>meistä, meitistä</i>	<i>teistä, teitistä</i>	<i>heistä, heitistä</i>
<i>meihin, meitiin</i>	<i>teihin, teitiin</i>	<i>heihin, heitiin</i>

¹ Kiitän Lauseopin arkiston tutkijaa FT Ulla Palomäkeä pyytämäni murreaineiston tulostamisesta. Kiitän myös artikkelini nimettömiä arvioijia hyödyllisistä kommentteista.

<i>meillä, meitillä</i>	<i>teillä, teitillä</i>	<i>heillä, heitillä</i>
<i>meiltä, meitiltä</i>	<i>teiltä, teitiltä</i>	<i>heiltä, heitiltä</i>
<i>meille?, meitille?</i>	<i>teille?, teitille?</i>	<i>heille?, heitille?</i>
<i>meitä?, meitiitä</i>	<i>teitä?, teitiitä?</i>	<i>heitä?, heitiitä</i>
<i>meiksi, meitiksi</i>	<i>teiksi, teitiksi</i>	<i>heiksi, heitiksi</i>
– <i>meitinä</i>	– <i>teitinä</i>	– <i>heitinä</i>

- *) ”Meidän”, ”teidän” ja ”heidän” ei käytetä jokapäiväisessä puheessa koskaan. *Meirän*, Vesilahdessa j. e., ja *meilän*, Mouhijärvessä j. e. on sama kuin *meijän*, Tyrväässä, eikä sama kuin ”meidän” kirjakielessä; yhtäläinen on *teirän* (*teilän*) ja *heirän* (*heilän*) laita.

Varelius ei mainitse yksikön 1. ja 2. persoonan *minä*- ja *sinä*-pronominien perusmuotojen rinnalla puheessa esiintyviä nykyisin tuiki tavallisia lyhentymämuotoja *mää*, *mä*, *ma* ja vastaavasti *sää*, *sä*, *sa* (vrt. Virtaranta 1946, 279–280, Hakanen 1989, 511, Mielikäinen 1991, 14–17). Myös taivutusmuotojen osalta hänen luetteloaan voisi täydentää muutamalla harvinaisella mutta kuitenkin murteessa esiintyvällä lyhentymämuodolla. Näitä ovat illatiivimuodot *muhun* ja *suhun* sekä translatiivimuodot *muks* ja *suks*, joiden frekvenssi on marginaalinen. Lisäksi murteessa translatiivin loppu-*i* katoaa. Vastaavasta loppu-puheitosta Varelius huomauttaakin käsitellessään yksikön possessiivisuffikseja: ”*maas, palas, isääs, talostas* (eikä: maasi, palasi, isääsi, talostasi, niin kuin suotta olemme ruvenneet kirjoittelemaan)” (Varelius 1854, 116).

Esiteltyään persoonapronominit ja niiden taivutusmuodot Varelius jatkaa (s. 115):

Varsin erityisiä sanoja ovat seuraavaiset, vaikka edellisiltä niille lainataan sivunto-, otanto- ja annanto-siat:

nimentö:	<i>meijä</i>	<i>teijä</i>	<i>heijä</i>
osanto:	<i>meijää</i>	<i>teijää</i>	<i>heijää</i>
omanto:	<i>meijän</i>	<i>teijän</i>	<i>heijän</i> j. n. e.;

lainataan: *meillä, teillä, heillä, meiltä, teiltä, heiltä, meille?, teille?, heille?*. ”*Meijä*” on sama kuin kirjakielessä ”meidän talo”, tölö taikka muu asunto (taikka huonekkunta, perhe); ”*teijä*” = teidän talo j. n. e. esim. ”*meijä* on maantiän viäresä”, ”*teijää* on kehuttu hyväksi”, ”*heijän* trenki, Matti, oli silloin heitin päällysmiehenänsä”.

Tässä Varelius kiinnittää huomiota hyvin olennaiseen asiaan, joka myöhemmiltä tutkijoilta – osaksi ehkä Vareliuksen oman esityksen vuoksi – on jäänyt vaille riittävä huomiota: murteessa esiintyvät rinnakkain monikon persoonapronominit ja näistä pronomineista johdetut paikkaa ja/tai kollektiivia ilmaisevat substantiivit.² Oman käsitykseni mukaan Tyrvään vanhassa murteessa

² Alueellisina murremuotoina mainitut substantiivit *meijä, teijä* ja *heijä* esiintyvät – ilmeisesti Vareliuksen ansiosta – myös Lönnrotin sanakirjassa: *meijä* ’vår gård, vårt hemman, vårt hem’, esim. *meijä paloi* ’vårt hemman brann’; *teijä* ’eder gård, edert hem, folk m.m.’; *heijä* ’deras bostad’, esim. *heijä* on korkealla mäellä.

mainittujen pronomini- ja substantiivien paradigmot eivät ole miltään osin sekoittuneet keskenään, vaikka Vareliuksenkin esityksestä voisi tulla päinvastaiseen käsitykseen. Kuten edellä esittelemistäni luetteloista käy ilmi, Varelius antaa monikon persoonapronomineille kaksi rinnakkaista taivutusparadigmaa: *me : meitä, meitä : meisä, meitisä : meistä, meitistä : meihin, meitiin* jne. Hän huomauttaa ainoastaan siitä, että lyhyempiä genetiivimuotoja *meidän, teidän, heidän* ei käytetä jokapäiväisessä puheessa koskaan. Essiivimuotojen kohdalla hän mainitsee vain pitemmät muodot *meitinä, teitinä, heitinä*, lyhyempien *meinä, teinä, heinä* -muotojen sijalla on viiva. Jäljempänä esitetävästä Tyrvään murrekirjan materiaalista ja samoin omista Tyrvään murteen äänitteistäni ja muistiinpanoistani käy ilmi, että Tyrvään vanhan murteen monikon persoonapronominien taivutus noudattaa aina kaavaa *me : meitä : meitin : meitisä : meitistä : meitiin* jne. Lyhyempään vartaloon perustuvia muotoja *meitä, meidän, meisä, meistä, meihin* jne. ei murteessa – Vareliuksen sanoin ”jokapäiväisessä puheessa” – käytetä koskaan; poikkeus ei siis koske vain genetiiviä. Tästä taas seuraa, että Vareliuksen mainitsemia pronominkantaisten substantiivien *meijä, teijä, heijä* ulkopaikallissijoja (tai muitakaan taivutusmuotoja) ei murteessa ”lainata” monikon persoonapronominien taivutuksesta, jossa niitä ei ole.

Seuraavassa tarkastelussani keskityn toisaalta monikon persoonapronomineihin, käytännössä niiden taivutusmuotoihin, toisaalta paikkaa ja/tai kollektiivisiä merkitseviin pronominkantaisiin substantiiveihin *meijä, teijä, heijä*.

Vareliuksen pitäjänkertomuksen aikaisia Tyrvään murretekstejä ei ole olemassa, joten murteen käytäntöä on tutkittava myöhemmästä aineistosta. Olen käynyt läpi Pertti Virtarannan v. 1976 julkaiseman noin 350-sivuisen Tyrvään murrekirjan, jonka erinomaisiksi Tyrvään vanhan murteen taitajiksi luonnehditut 17 murreopasta ovat yhtä lukuun ottamatta syntyneet 1800-luvulla. Kirjaan valikoiduista murreoppaista seitsemän vanhinta on syntynyt 1870-luvulla, joten heidän vanhempansa – ja tarkasteltavan kielenpiirteen osalta epäilemättä he itsekin – ovat puhuneet Vareliuksen pitäjänkertomuksessa kuvattua Tyrvään murretta.

Kirjan murretekstiosuuksissa esiintyy kaikkiaan 64 monikon persoonapronominien (*me, te, he*) taivutusmuotoa, jotka kaikki ovat Vareliuksen mainitsemaa pitempää taivutustyyppiä, siis: *meitin, meitä, meitisä, meitillä* jne. Eriytyisen tärkeää on huomata, että persoonapronominin genetiiviä seuraavaan substantiiviin tai postpositioon liittyy aina possessiivisuffiksi. Mainitsen muutamia esimerkkejä:

Meitä oli kolmes sittej jotka löimme sev veron sitten – Sipim miähet. (TM, 40)
 Sittet tuatiim *meitillet* toinen tokkonen sittem *meitillep* plikkoille. (TM, 67)
Meitin tuli stä sten nin sääli. (TM, 81)

-- ja minä puhun sitten isännällev vaan että "te tairatte ollakkij jourukas haravoitteen" että, "kun *teitiltä* se haravoitteminen käy tuliseen". (TM, 98)
-- ni sitte *heitillet* tuli jonkillaista erimiälisyyttä sel Lintruusin kans että
-- (TM, 124)

Kyllä pojjaat meni pirtistä, ja olivak kauhusans että mutta kuinkas ... se kävikin ny hurjastij ja se oli ninku *heitiv* vikansan nyj ja ... (TM, 227)
Mutta sittep pappa rupes porraan sittej ja sano ett "em minä *heitistä* (= Alpertista ja Olgasta) väljä pitäsim mutta kuv viävät tom pojjaan!" (TM, 292)
Eikä *meitillä* sentäv velkaa ollu. (TM, 292)

Pronominikantaisten *meijä*, *teijä*, *heijä* -substantiivien esiintymiä, mukaan lukien tässä tapauksessa myös nominatiivit, on kirjan murreteksteissä kaikkiaan 69. Huomattavaa ja samalla odotuksenmukaista on, että näiden substantiivien genetiivimuotoa seuraavaan substantiiviin tai postpositioon ei koskaan liity possessiivisuffiksia. Mainitsen joitakin esimerkkejä:

Mutta trenki ja isäntä sano että kylä varmasti on *heijjän* saunasa painaja. (TM, 42)

On tää eres ninkum *meijjä* (= meidän talo) kon on tosa noil likillä ihmisiä. (TM, 52)

Mutta *meillä* oli priskejä poikia. (TM, 56)

Mutta kylä *meijjän* asunto oli semmonen että, *meillä* kävi nim paljon ihmistä että, harvon sitä käy. (TM, 57)

Mutta ei muuta kerttaa kylä step pääntautia (nim. hevosissa) kylä essiinty-nykkän, *meillä* kyllä. (TM, 112)

Se oli aina sitted täälä *meillä* kun täälä paikkakunta oli semmonen: tääl ei annettu semmosille (nim. kulkijoille) yäsijjaa, ne aina neuvvottiim *meille*. (TM, 145)

No kylä minä nym muistam *meilläkin* yhren (joulun) niettä, oli rehup pirtisä. (TM, 193)

No Rauvva sano että: "Kais se *meijjäm* poikakloppi sten ollu on, kun ne meni sinnej juur *meijjäm* miähet ja ..." (TM, 201)

Ja Ruatsilan herra poikkess sitted sinne ... Kiisallej ja sano että: "*Teijjän* om maantiä huanolla reiralla." (TM, 247)

Ja se emäntä rupes pauhaan nin kamalasti että "ei *meijjän* navettoon kumminkan oteta". (TM, 290)

Kirjan yhdellä murreoppaalla esiintyy kolme kertaa genetiivimuoto *meirän* samassa merkityksessä kuin muilla puhujilla muoto *meijjän*, joka taas hänen puheessaan ei esiinny ollenkaan. Esiintymistä kaksi on samassa virkkeessä:

Meiränkij joutu sitem -- minä jourun aina sitted kum *meiräm* maa meni sillon nim pitkältä että se meni sen asunnon sivutte, mun täyty aina menäs sen klasin alitte. (TM, 142)

Kuten Varelius huomauttaa (1854, 115), *meirän*-tyyppinen genetiivi esiintyy Vesilahden murteessa mutta ei kuulu Tyrvään murteeseen. Mainitsemani saman murreoppaan kolme *meirän*-muotoa ovatkin koko kirjan ainoat ja selittyvät juuri Vesilahden naapurimurteen tartunnaksi, sillä kyseinen puhuja on

nuoresta tytöstä lähtien elänyt Vesilahdessa. Hänen Tyrvään puolella eläneellä sisarellaan esiintyy säännöllisesti muoto *meijjän*. Molemmilla sisaruksilla monikon persoonapronominien muodot ovat yksinomaisesti tyyppiä *meitin*, *meitiä*, *meitillä* jne.

Tyrvään vanhassa murteessa esiintyvät siis rinnakkain muodostukseltaan ja käytöltään toisistaan erillään pysyvät henkilöön viittaavat monikon persoonapronomininit *me*, *te*, *he* sekä paikkaa ja/tai kollektiivia merkitsevät pronominikantaiset substantiivit *meijä*, *teijä*, *heijä*. Ne taipuvat seuraavasti.

Monikon persoonapronomininit:

<i>me</i>	<i>te</i>	<i>he</i>
<i>meitin</i>	<i>teitin</i>	<i>heitin</i>
<i>meitinä</i>	<i>teitinä</i>	<i>heitinä</i>
<i>meitiä</i>	<i>teitiä</i>	<i>heitiä</i>
<i>meitiks</i>	<i>teitiks</i>	<i>heitiks</i>
<i>meitisä</i>	<i>teitisä</i>	<i>heitisä</i>
<i>meitiistä</i>	<i>teitiistä</i>	<i>heitiistä</i>
<i>meitiin</i>	<i>teitiin</i>	<i>heitiin</i>
<i>meitillä</i>	<i>teitillä</i>	<i>heitillä</i>
<i>meitiltä</i>	<i>teitiltä</i>	<i>heitiltä</i>
<i>meitille</i>	<i>teitille</i>	<i>heitille</i>
<i>meitit</i>	<i>teitit</i>	<i>heitit</i>

Pronominikantaiset substantiivit:

<i>meijä</i>	<i>teijä</i>	<i>heijä</i>
<i>meijän</i>	<i>teijän</i>	<i>heijän</i>
<i>meijänä</i>	<i>teijänä</i>	<i>heijänä</i>
<i>meijää</i>	<i>teijää</i>	<i>heijää</i>
<i>meijäks</i>	<i>teijäks</i>	<i>heijäks</i>
<i>meijäsä</i>	<i>teijäsä</i>	<i>heijäsä</i>
<i>meijästä</i>	<i>teijästä</i>	<i>heijästä</i>
<i>meijään</i>	<i>teijään</i>	<i>heijään</i>
<i>meillä</i>	<i>teillä</i>	<i>heillä</i>
<i>meiltä</i>	<i>teiltä</i>	<i>heiltä</i>
<i>meille</i>	<i>teille</i>	<i>heille</i>

Esittämistäni todellisesta kielenkäytöstä peräisin olevista esimerkeistä on helposti havaittavissa, että niin pronominiin kuin pronominikantaisten substantiivienkin käyttö rajautuu lähes yksinomaisesti kuuteen sijamuotoon: nominatiiviin, genetiiviin ja partitiiviin sekä ulkoisiin paikallissijoihin adessiiviin, ablatiiviin ja allatiiviin. Tämä ei merkitse sitä, että mainitsemani muut sijat olisivat murteessa täysin tuntemattomia (esim. Mää oon aina pitänyt sitä tiäm-mutkasa olevaa talloo *tei(j)änä* / Ojamiähet sano ensil luulleensat *tei(j)ää* *mei(j)äks* / *Mei(j)äsä* ei ny op paljon kattomista / Tää torppa oj joskus mail-masa *tei(j)ästä* lohkastu / *Meijän* korvesta lähtee laskuoja sinne *hei(j)ääm* päi). Esimerkkejä joutuu kuitenkin metsästäämään, sillä muiden kuin mainittu-

jen sijojen frekvenssi tavanomaisessa puheessa on hyvin vähäinen, joidenkin sijojen osalta lähes olematon.

Vaikka syntyperäisille Tyrvään murteen puhujille esittelemieni kahden erilaisen paradigman olemassaolo ja käyttö on niin itsestään selvää, että poikkeamia ei juurikaan satu, kuten murreaineistosta käy ilmi, muille asia ei ole yhtä yksinkertainen. Niinpä Virtarannallakin, joka tunsu Tyrvään murteen erinomaisesti sekä teoriassa että käytännössä, on murrekirjansa haastattelu-repliikeissä sekä murteenmukaista että murteenvastaista *meijän*-tyypin käyttöä. Jälkimmäiseen ryhmään kuuluvat seuraavat esimerkit:

- No viarailiko halla koskaan, *teiräm* (p.o. *teijjäm*) pellolla? (TM, 53)
- Mikä se *teijän* (p.o. *teitin*) ensimmäinem paikkanne oli? (TM, 61)
- No kuulkaa noista *teijjän* (p.o. *teitin*) vanhemmistanne vielä --. (TM, 63)
- Kukas ne *teijjän* tanokkaat (p.o. *teitin* tanokkaanne) teki? (TM, 185)
- No missä *teijät* (p.o. *teitit*) vihhiittiin? (TM, 289)

Murteenvastainen on myös Lauri Hakulisen ainoa vastaaventyyppinen haastattelu-repliiikki:

- Täällä om mettä antanus sentään yhtä ja toista *teijän* (p.o. *teitin*) aikananne. (TM, 218)

Toisaalta panin merkille, että Tyrvään murrekirjan haastatteluissa Virtaranta ei käyttänyt kertaakaan monikon persoonapronominien murteenmukaista *meitin*-tyyppistä taivutusta. Useiden kirjan murreoppaiden haastattelijana toiminut Jorma Rekunen taas ei käytä repliikeissään ollenkaan *meijjän*-tyyppisiä muotoja mutta sitä vastoin verraten usein *meitin*-sarjan pronomineja, joita hän yhtä tapausta lukuun ottamatta on käyttänyt aidon murteenpuhujan tavoin. Esimerkkejä:

- Että se oli jo *teitin* sukuanne se mylläri? (TM, 153)
- No kuinkas kun tää sitten tää *teitim* paikkanne semmonen kruunun talo oli nin, kuinkas sitä vuakraa maksettiin sillon? (TM, 174)
- Onkos hevosev valjaat *teitin* aikananne paljom muuttunu? (TM, 244)
- No kuinkas tonnet Tampereellek kun sitä kuljettiin siitä *teitinkin* syntymäpaikastanne nin, kuinkas siitä mentiin? (TM, 246)
- Kukas *teitillä* oli auttamassa? (TM, 303)
- No viäläkös *teitin* aikana (p.o. aikananne) oli semmottia kovia mettämiä-hiä jotka tuala kävi lintuja pyyrystämäsä? (TM, 324)

Lähes kaikissa mainituissa haastattelijoiden repliikeissä on kyse haastateltavan teitittelystä eli puhuteltavaan viittaamisesta käyttämällä monikon toisen persoonan pronominia. Tämän pronominin paradigma on Tyrvään murteessa *te : teitin : teitiä : teitillä* jne. Rekunen onkin hahmottanut tilanteen oikein, myös sen, että *teijjän*-tyyppisillä substantiiveilla ei ole mitään tekemistä henkilöön viittaavan teitittelyn kanssa.

Tässä yhteydessä on aihetta kiinnittää yleisemminkin huomiota siihen, että kohteliaasta puhuttelua tarkoittava verbi *teititellä* näyttää edellyttävän juuri (hä-

mäläismurteiden mukaista) pitempää pronomini­vartaloa *teiti-* (vrt. *sinu-tella, häne-tellä, rouvi-tella, herroi-tella*); lyhyempi (yleiskielen mukainen) *tei-*vartalo olisi tuottanut verbin **teitellä* (vrt. esim. (Lön­nrotin sanakirjassakin esiin­tyvä) *hui* 'puola' > *huiittaa, huiitella* 'puolata'). Tämä tuntuisi viittaavan siihen, että monikon persoonapronominien *teitin*-tyyppinen taivutus on varhemmin ollut kielessä nykyistä yleisempi, vaikka se ei olekaan kotiutunut kirjakieleen, mihin palaan jäljempänä. On tietysti otettava huomioon sekin, että *teitin*-tyypin alueella sijaitsee hyvin suuri osa Suomen vanhoista herraskartanoista (ja pappiloista), joiden välityksellä eurooppalaiseen kohteliaaseen puhutteluun kuuluva teitittely välittyi Ruotsista suomalaiseenkin tapakulttuuriin.³

2.2. Punkalaitumen murre

Tyrvään eteläisen naapuripitäjän Punkalaitumen vanhassa murteessa, jota olen tutkinut mm. lukuisten 1800-luvun jälkipuoliskolla syntyneiden itse haastat­telemieni murreoppaiden avulla, käsittelemäni kielenpiirre edustuu periaat­teessa aivan samanlaisena kuin Tyrvään murteessa (ks. Hakanen 1989, 511–514). Monikon persoonapronomininit ovat tyyppiä *me : meitin : meitiä t. meitiä : meitillä* jne. ja samakantaiset 'paikkaa, taloa, perhettä, yhteisöä' merkit­sevät substantiivit taas tyyppiä *meijä : meijän : meijää : meillä* jne. Näiden rinnalla käytetään kauttaaltaan *j:töntä* taivutusta: *meiä : meidän : meiidä : meil­lä* jne. Punkalaitumen murteen erityispiirteenä on mainittava, että kyseiset substantiivit esiintyvät osaksi myös diftongittomina, siis *mejän, tejän, hejän*, vieläpä *mijän, tijän, hijän*. Tähän erikoisuuteen eräät tutkijat ovatkin aiheelli­sesti kiinnittäneet huomiota (ks. Virtaranta 1946, 119–120 ja siinä mainittua kirjallisuutta; ks. myös Tunkelo 1933, 23–25). Mainitsen Punkalaitumen mur­teesta sekä pronomineista että substantiiveista muutaman esimerkin:

Ja sitten se nuarempi veljeni tuli sinnem *meitin* kansamme sittes sinne hei­nimaalle. Ja se poika hukku *meitiltä* sitten että me emme tiänneem minkä (= mihin) se poika joutu. (PH 512)

Meitiä oli pikkupoikia sitte, neljä viisi, siinä naapurim poikia ja *meitiä* sitte, omiakim mejäm poikia oli pari kumminkiv veljiäni kans. (PH 512)

³ Martti Rapolan kirjassa *Sanojemme ensiesiintymiä Agricola­sta Yrjö Koskiseen* (1960, 68, 110–111) annettu tieto, jonka mukaan verbi *teitellä* esiintyy ensimmäisen kerran Ahlmanin sa­nakirjassa v. 1865, voi tarkoittaa vain tämän verbin ensimmäistä sanakirjaesiintymää, ei uudissanatietoa eikä verbin ensiesiintymää kirjallisuudessakaan. Kirjoittaahan Varelius mainitussa Tyrvään pitäjää kuvaavassa kertomuksessaan (1854, 89) seuraavasti: "Teitteleminen on ollut tapana jo näiden ihmisten muistin ajan, vaikkei ennen niin isossa mitassa kun nyt. Vanhuuttain oli kaikkia sinuteltu kaikilta; sata vuotta sitten teiteltiin jo herroja ja muitakin uljaita vieroja, paitsi juur joku piti vanhaa tapaa näitäkin kohtaan; vähitellen rupesivat lapset teittele­mään vanhimpiansa, tänaikaiset ijälliset ovat vielä sinutelleet lapsina ollessansa. Nyt teitittelee jokainen van­himpiansa ja kaikkia vanhoja niin myös uljaita nuoriakin, moni aviokumppaniansakin ja muita yhtikäisiänsä; muutama vaimo-ihminen kaikkia ihmisiä."

Ja *meitin* kävi siälä ninki huanostis siv viälä ko yks lehmä oli *meitillä* siälä sij ja, äitilläni ja. (PH 512)

Ne suret meni siitä ihäl liki *meijää* (= meidän talon läheltä). (PH 513)

Mejän (talo, paikka) oli Mokaan tolppari ensin tää. (PH 513)

Mejänkin isävainaa sano, että *meilläkin* oli (suuri leivinuuni). (PH 513)

Siälä liki *mijän* talloo oli Vanhaj-Juhan talo. (SKM I 139)

Punkalaitumen murteen käytäntö on selväpiirteinen: henkilöitä tarkoittaen sanotaan esim. *meiti hevosemme*, *meitim pirttimme* : *teiti hevosenne*, *teitim pirttinne* : *heiti hevosenza*, *heitim pirttinsä*, kun taas taloa, perhettä jne. tarkoittaen sanotaan *meijä hevone*, *meijäm pirti* : *teijä hevone*, *teijäm pirti* : *heijä hevone*, *heijäm pirti*. Todellisessa kielenkäytössä sattuu tietysti lipsahduksia eri syistä, mutta yleensä murteenpuhujat korjaa huomaamansa lipsahdukset. Käsiteltävän asian kannalta kiintoisa esimerkki on seuraava:

Mejänkin tuli taikka *meitinkin* tuli (lehmämme) kerra, sairaaks (murteessa p.o. kippeeks). (PH 514)

Siinä puhujat korjaa substantiivin *mejän* pronominiksi *meitin* huomattessaan ja halutessaan tuoda ilmi, että hän ei puhu talon vaan talossa (tilapäisesti) asuvien ihmisten lehmästä.

2.3. Muut hämäläismurteet

Perti Virtaranta käsittelee tarkasteluni kohteena olevaa asiaa ”Länsiyläsata-kuntalaisten murteiden äännehistoriansa” ensimmäisen osan sivuilla 117–122. Virtarannan esityksestä käy ilmi, että kaikissa hänen tutkimansa alueen pitäjänmurteissa käytäntö on periaatteessa samanlainen: toisaalta käytetään henkilöihin viittaavia *me* : *meitin* : *meitiä* : *meitillä* -tyyppisiä monikon persoonapronomineja, toisaalta paikkaan ja/tai kollektiiviin viittaavia *meijä*, *meirä*, *meilä* -tyyppisiä substantiiveja, varsinkin niiden genetiivejä, jotka Virtaranta vakiintuneen käsityksen mukaan tulkitsee persoonapronominien monikon genetiivin muodoiksi (vrt. Vareljus 1854, 114–115). Varsinkin Tyrvään ja Punkalaitumen sekä niiden lähipitäjien murteiden osalta tämä tulkinta kuitenkin on erheellinen. Kyseessä on kaksi muotosarjaa, joiden morfosyntaktinen ero käy selvästi ilmi siitä edellä jo mainitsemastani seikasta, että näissä murteissa *meitin*-tyyppisiin genetiiveihin kytkeytyvään substantiiviin tai postpositioon liittyy odotuksenmukaisesti aina possessiivisuffiksi, kun taas *meijän*, *meirän*, *meilän* -tyyppisten genetiivien yhteydessä vastaavissa tapauksissa possessiivisuffiksia (luonnollisestikaan) ei käytetä.

Esitän niin pronomineista kuin substantiiveistakin (kirjoitusasua hiukan karkeistaen) muutamia Virtarannan (1946, 117–119) mainitsemia esimerkkejä:

Kiikka: *heitillä* oli kaik kaks lehmää / en tunne *heitiv* vanhempiansa.

Kiikoinen: om pari kols sylvää väliä *meitin* asunnoisamme / ne tappaa *meitin* kaikki.

Karkku: oli kahreksah henkee *meitiä* väkkee.

Suoniemi: ei *teitin* tarttem muretta pittää.

Mouhijärvi: se pittää *meitistä* hualen / kehu ette *heitin* suvusansa o.

Hämeenkyrö: ne on täsä naituna *meitim* plikkamme likittyvillä.

Viljakkala: joka *meitinkiv* vihkis (imperf.).

Ikaalinen: taitoo *meitiä* haukkua / *teitin* kansanne.

Kiikka: eikä se om *meijästä* kaukana / kujias se *meijän* Eero / *mein* kylä oh Hykkölä / *meem* poika.

Kiikoinen: se noitu *meijäl* lehmäim mairon.

Karkku: Simppa ja *meijä* rakensi kolmihankasen kirkkopaatin / saanko minä laskeet tohon *teijär* rantaar rysäni.

Suoniemi: se oli liki *meirää* / ei tää *meirä* okkam Massoo 'ei tämä meidän talo olekaan Mason kulmakuntaan kuuluva' / tua *meim* 'meidän talon' pualella / *miän* sukkuun.

Mouhijärvi: Tomula ja *meirä* ov vanhempia / sev vainiosta tulee oja tänem *meijäm* pualelle / on siä (Amerikassa) *meijänki* yks poika / se oli *meirän* sukua.

Suodenniemi: liki *meirää* / ei *meijän* ok keriiitty.

Lavia: vahvempi *meijää* 'vauraampi meidän taloa' / *meäm* pappav veljem poika.

Hämeenkyrö: *meijän* oltiim Muatian akumentti.

Viljakkala: *meiläm* määäl 'maan' läpitte.

Ikaalinen: ei *meiläm* paikalta tervoo viety / *meilä* on isompi ku *teilä*.

Jämijärvi: *meilän* kranni.

Karvia: *meirär* rupiaa nyj jo olehen huono sauna / *meiräm* poika.

LA:n murreaineistosta käy hyvin selvästi ilmi, että käsittelemäni asiakokonaisuuden osalta hämäläismurteet edustavat kauttaaltaan yläsatakuntalaismurteiden käytäntöä: monikon persoonapronominin noudattavat *meitin*-tyyppistä taivutusta ja niiden rinnalla esiintyvät paikkaa ja/tai kollektiivia ilmaisevat *meijä*, *meirä*, *meilä* -tyyppiset substantiivit. Hämäläismurteiden esiintymien kokonaismäärästä (n. 500) edellisiä on vajaat kaksi viidesosaa, jälkimmäisiä vajaat kolme viidesosaa. Loput esiintymät ovat lähinnä yleiskielen taivutusta noudattavia persoonapronominien muotoja. Esitän kummastakin pääryhmästä joukon esimerkkejä, jotka edustavat muita kuin Ylä-Satakunnan pitäjänmurteita.⁴

Pirkkala: (koira) tuli *heitiv* valkeellensa. 2551/430

Vesilahti: minä sanon- että ei *meitin* klihtamme ittellänsät tollaila lährem mennee. 2611/231

⁴ Tässä yhteydessä on paikallaan todeta, että Lauseopin arkiston murreaineisto rinnastuu hyvin muuhun käyttämääni murreaineistoon; ovathan arkistonäytteiden puhujina olleet 153 murreopasta erinomaisiksi vanhan pitäjänmurteen taitajiksi luonnehdittuja henkilöitä ja kahta lukuun ottamatta kaikki ovat syntyneet 1800-luvulla (ks. O. Ikola 1985, 14).

- Sääksmäki: se solmieli *meitillek* kaikkia ruahoja *meitillen* nuarille, naisille. 3051/375
- Tammela: Ja *meitin* isämmej ja äitimmen- on kuallum mutta, *meittiä* on nys si, jäljellä --. 3191/36
- Renko: Noo öljyvä oli näillä mailla *meitin* ikämme. 3221/568
- Hausjärvi: Emäntä lähti *meitim* mukaamme ja osti *meitillel* liput ja, ja se, vei *meitin* ja toi sinne, iltamapaikkoi, ja, sitten, itte oli ja siäl *meitin* kanssamme juu. 3241/21
- Lammi: *teitill-* on sano, *teitill-* on kirja tehtyynnä sano ja siin- on *teitin* kuvannenkin sano. 3321/85
- Asikkala: Niim mutt- ei niit- ov vietävä minä sanom *meittiä* on täss- ottajia ky..., että *meitillek* kuuluu sielt minä sano. 3351/ 479
- Nurmijärvi: Ja karjaaha *meitil-* oli sitte jo paljo kans, --. 3511/12
- Askola: muk ku siit- yks uros, hirvisonni oikkee iso käänty ympär ja rupes ajjaa *meitti* takkaa ni, kyl *meitille* tuli hätä kätee. 3641/227
- Iitti: tämmööttiist tää on tää koko *meitin* elämänne, aeka ollu, ja huonoo ruokaa syöty. 3721/147
- Lapinjärvi: Nooh kyyllhääm *meittii* ol noin, mitäs *meittii* kyl niit kuus kaikinneh tais olla, kaks likkaa ja, ja sitten neljä, neljä poikaa. 3771/5
- Suursaari: niin ne otti perunat kum *meitill-* ol ihmisiim perunaa --. 3921/254
- Pirkkala: Yks emäntä sittes sano että här rupes hän, huamas että se, se meni ... *heirän* navettoo. 2551/222
- Vesilahti: Siinä *meiräm* paikkeilla niit- oli, niitä taniasmestaria ja konttimestaria ja. 2611/135
- Juupajoki: Sittet taah *meirän* tytön, sitten, ei se olikij juur tää Lyyly... Lyyli, kum *meill-* oli --. 2751/71
- Luopioinen: Siälä se *meiläm* miäskin oli, mettäkaarttiissa sen kapinan ajaan koko kevättalve. 2851/32
- Sääksmäki: Kylä minä tiän nin kovin kun se, semmonen ... yks Mikkolar rouva, jok- on siinä *meirän* naapurina nin kun se tullee *meillen* nin --. 3051/238
- Hattula: Tässäkim *meirän* kylässäkin siinä on nyt- ov viälä tossa, on tossa Piätälänkin ov vanha riihi viälä tossa tiäv viäressä. 3081/126
- Tammela: siälä puhu vanha emäntä että siinä oli semmonen, kumminkin siinä likellä *heilää*, mutta sekim mummu on kualluj jo, kun, kävi, pääsiäisyät ja laskiaisyät piahton ..., toisten ... navetoisa ja. 31917393
- Renko: Ja on tuala sahakin tuala *meiräm* puiman alla -. 3221/467
- Lammi: Ja yks mänty tulia, kun siin- ol pitkiä mäntyjä siim *meiläm* mökin lasin alla ja koivuja. 3321/269
- Asikkala: Minä kysyn näiltäkim *meilän* väjilt sitte- että, joks ne- ol, Pulkilas kuivia. 3351/179
- Nurmijärvi: Ja se oli suuri kesantomaa, *meilläkin-* oli, kun ajatellaam *meillä* yhtenä vuatenakin kun- oli kesantaa nin, mitä siit tuli sata tynnörii rukii saatii. 3511/460
- Askola: No koko kylän siat- että sitte niit syksyl, kaiken suvee kävi syksyl kattel- et toi- ov vissii *meirän* sika ja. 3641/45
- Iitti: Ja tuoll- on *meilänkiv* viäl tuol vinnis, tytärhän sit om pyytänny, vaku vanaha joka, jossa heijattih. 3721/74

Vehkalahti: Paljohaa niit- oli täs, *meirän* kylässä niit tuas Luamalas ja, tuas myllytaloll- oli ja missä nyt- ol siij jo se Niinikoski ja --. 3851/376

Kiintoisaa on panna merkille, että hämäläismurteiden reuna-alueilla, varsinkin kaakkoishämäläisissä murteissa, itämurteiden naapuruudessa, *meitin*-tyyppiin monikon persoonapronominien genetiiveihin liittyvistä substantiiveista, agenttipartisiipeista tai postpositioista voidaan possessiivisuffiksi jättää pois. Muutama esimerkki:

Iitti: Hävis *meitin* lohipaikat. 3721/45

Iitti: Se- ol *meitir* ruoka. 3721/149

Vehkalahti: tuassaham *meitin* tekemähä se- on toi tammikii --. 3851/235

Suursaari: Se- o se- ol Suomen tait täs *meitim* mitta niin- ku sata kiloo --. 3921/85

2.4. Lounaiset välimurteet ja lounaismurteet

Edellä selvittämäni hämäläismurteiden edustusta vastaava käytäntö on valalla myös välimurteisiin luokiteltavissa Ala-Satakunnan, Turun ylämaan, Someron seudun ja Länsi-Uudenmaan murteissa sekä lounaismurteiden itäryhmässä. Luettelen joukon LA:n aineistosta poimimiani esimerkkejä, ensiksi pronominitapauksia, sitten substantiiveja:

Loimaa: *Meitill*- oli niim paljo kiirutta sik ko Alastarom pualela, oli *meitin* kotome, taikka nim mun kotonin se ov viälä veli on siin samasa paikasa --. 1311/334

Loimaa: Ja mitäs- ei se sittep parantunuk kyl se *meitin* sarkame pääs- oli ... ei vaikk- olis kuin, uurestaans- alk- otettu ja taas menty. 1311/387

Säkylä: Ja *meittii* oli viis, ja sit, tupa, yks tupa oli mutt- ei muuta, ja hiuka juur perunamaat ja. 1421/545

Pöytyä: Mää voiv vaik näyttät *teitil* tost semmosen kuvan ko mull- on semmone hame ylläni ko mää, äiti on toi noin tehnyes sej ja. 1441/434

Pöytyä: Siin- oli *meitir* rahamme --. 1441/443

Koski TL.: Em mä tiärä mistä hänel sit tuli suuri pyykki kun- ei *heittii* väkkee paljo ollus sitä pestii vaa vissii harvemmin. 1471/442

Tarvasjoki: E hän antanum *meitil* ko me olimme poliisi Vainion kas ni ei antanum *meitil* koko päeväs yhtää mittää --. 1491/33

Somero: Siin- oli, kolme isäntää *meitin* aikana. 1611/36

Sammatti: Jotan- onnellehtee niil sit- oli ja, ja, vissii vähä sit- ai rahaa viätiin kans *heitil*. 1731/352

Vihti: Joka lajjii *meittii* o, ja kaikkii *meittii* tarvitaan sanotaa. 1771/36

Muurla / Halikko: Ja ylioppilai ol siäl, hotelimpakal taik Limplummimpakal sit ja, ja kiä... ja kyl ne oli ni valkossi ja sit polisi vei *heitti*, sit, asemal, talutti. 0601/200

Perniö: Ei *meitil* tahtonu sit- et kyl siin saivap pojat tansata keskenäs- ett- ei, ei niit *heitti* ol niim paljo, siin- ett- ei tahton tulla flikoi, *heitillekä* ja. 0641/325

- Perniö: Jaa ja *heiti*, ol täält lähettis sit, mikä siivosis *heiti* huanes ja --. 0641/356
- Muurla: Ja yks poika meni sitt- ot kapulan kättesäs ja meni puuhu ja ales sitä ajama ja *heitim* piti se sit, tappama sii seippään kans --. 0661/174
- Kisko: *Meitti* liukus nii monta lortti sil ales siält- ahtest ja --. 0671/140
- Uskela: Jaa ne viättin tavalisest kortteri, misä *heitin* kotos- ol. 0781/391
- Kokemäki: ko mä tulen Kokemäeltä nin- em mää poikkeet *teev* veräjästä sittes sisälle --. 1221/227
- Kokemäki: Ja mää menij ja ostin sen kutuj ja *meijän* isä sano sitte mum miähenin- että, eiks sulla ny ennään muuta ristiä sitten- olis- et täytyy- ko semmosenki nyv viälä ottaa. 1221/298
- Vampula: Tästä kulijettiin- ylitte *meem* pihasta. 1261/283
- Vampula: Juu ja, *meiän*- oltiin sev vetäjiä sitte ja hualempitäjiä --. 1261/303
- Loimaa: Kun *meiän*- oli, Ala-... Alastaron taikka niin ... siältä Iolan kyl- lää, Aholan tolppari *mei* oli mut --. 1261/345
- Säkylä: Juu *meim* poikaki sai onkels semmose mutt- ei hän tiätäny mikä ol ja. 1421/90
- Pöytyä: Juu tämä om *meijäm*, *meijä* vanhoi maita, tahi niin- ei vanhoi mut meinaan- oikeastaan- o..., oikeen on *meijäm* maita. 1441/24
- Pöytyä: Juu oli tansit mut *meill*- ei ol..., oikeen ollum mutta ko yhren ker- ram mää muistan ko *meill*- oli elotanssit ko *meijän*- isä ei, oikee hyväk- synyk kaikkii semmosii. 1441/ 354
- Koski TL.: Ei sunkan *teiläkän*- ennää simmost rautaa ol simmost- ei simttii ol- ennää missä juur --. 1471/479
- Tarvasjoki: Niin- ko *teijän*- äitiki, siäl, nin- ko osakas- oli sillon. 1491/244
- Somero: Simmottoom *mei* koton tällättiiv vallaj juur kun- oli ittel mylly. 1611/240
- Vihti: Kyyttipoika se itki ja rukoili ja sano en sitä tehnyminä vaan sen teki *meirej* Janne. 1771/6
- Karuna: Mut site aikka oli viäl, ja teme *meijen* kylekin o aikanas olluk kans simmone, ruativoippane vehe --. 0611/146
- Perniö: Kyl *meijäm* pappaki sanoi sit kuk ku hää men, simmose Vähä- Niitun kans ko *meijä* hevose ol- yhres, siin ni --. 0641/162
- Perniö: Ja ja kyl *meiläki* ol, oll- et, kyl *meil*, väel sitä tikku viäl sit- oll- ei ei *meil* pärest puhuttu *meil* sanotti vaa et et, tehtin tikku, simmone ors, täyttö --. 0641/268
- Muurla: Kyl se si sama parvi sitt- ol ja sit ne oli mennyt täst, *meijäm* pi- hast, eluka oli, lehmä olit tarhas mut, ei menny, tarha. 0661/119
- Kisko: *Meijä* isäki ol- oike mestar laittama rovikoi mu isän. 0671/166
- Kisko: *Meiläki* o *meijäm* pojal moottor tual rannas parhalas- et. 0671/379
- Paimio: Ja *heijä* flika oli nu... makasi jo. 0751/249
- Paimio: *Meijän* ta..., nii et *meil* on niim pitki, toises talos- on --. 0751/530
- Uskela: Ku ol tommone, jaa *meil*- ol niit- ol kahtlaissi käsikivi. 0781/204

Viimeksi mainittujen muotojen *meijän*, *meen*, *mein* jne. esiintymisestä Ala-Satakunnan murteissa ja niiden naapurimurteissa mainitsee myös Niilo Ikola *Ala-Satakunnan murteen äännehistoriansa* ensimmäisessä osassa (1925, 113). Hän luokittelee nämä muodot monikon persoonapronomineiksi mutta ei anna esimerkkejä niiden käytöstä. (Ks. myös N. Ikola 1946, 149–159.)

Heikki Ojansuu (1904, 36–37) taas mainitsee *meijän*, *mein* jne. tyyppisten muotojen esiintymisestä lounaismurteissa, mutta hänkään ei anna esimerkkejä muotojen käytöstä. Ojansuun mukaan kyseessä ovat monikon persoonapronominien genetiiveistä erottuneet 'perhettä, asuinpaikkaa' merkitsevät pronominimuodot. Hän pitää epäilemättömänä, että mainitunlaiset pronominimuodot ovat lainautuneet lounaismurteisiin sellaisista murteista, joissa δ on vokaalin jäljestä äännelaillisesti kadonnut.

Toisin kuin edellä käsittelemissäni murteissa lounaismurteiden pohjoisryhmässä ja Porin seudun murteissa ei esiinny *meitin*-tyyppisiä monikon persoonapronominien muotoja, vaan persoonapronominien funktiossa käytetään sekä nykyisen yleiskielen kaltaisia muotoja että murteen mukaisia *meijä*, *mee*, *mei* -tyyppisiä muotoja, joita toisaalta jo esittelemieni murteiden tavoin käytetään myös 'paikkaa, taloa, perhettä, yhteisöä' merkitsevinä substantiiveina. Mainitsen esimerkkejä kummastakin ryhmästä. Aloitan pronomineista.

Luvia: Ja tuul sitt- aika lail, ja ei *meil*- ol, mittä ruakkaka mukan kom pit pia vaan käytämä --. 0011/219

Eurajoki: Sit, yks miäs käsketti menp pimiä ja, *meit*- ol, niinkon kuusosakast siin ja --. 0021/165

Rauma: Ja see ihmne ol- oike itkens sik ko hes saiva ruakka ja *heijä* lapses. 0032/135

Rauma: Ei mnuu aut pali antaman kon *teit* o niim paljo et, mnä anna hiuka vaa *teil*- ai, ja anno raha. 0032/151

Eura: *Heill*- ol kahreksa last, *meit*- ol kahreksa. 0041/11

Kalanti: Ja ko met tual tanses käve ni et te usk kuik kamali, kamali rajo *meijä* jalasan- ol --. 0171/578

Taivassalo: Tämmönen tapaus *meijän* kohralan sit kumminkis- oll- --. 0231/204

Kustavi: Nii mut kyl se noit jo kuallu ei *meijä* sinn- enä kannat men. 0242/256

Karjala Tl.: ko ajatteli et- e mää sit häirittis *heijä* makkamistas sitt- ei. 0311/73

Masku: *heit*- ol kolme i... ikkäksi miähi siäl. 0461/27

Velkua: Nii em mää *heijä* viissaurestas tiär- eik se --. 0491/144

Rymättylä: *meit*- ol sit simmossi vähässi kaik- et- ei kukka siäl lumes kävellyn ni, pistetti iso pärekkori kelkkasse ja --. 0552/71

Merikarvia: Siin- oli lanka katkenu juur se *heidän* kenttäpuhelimes- oli lanka katkenu ja --. 1011/296

Ahlainen: siält- oli se poliisi, oli *hee* kansas sit ja --. 1031/31

Ahlainen: Mä sanoi vaa tua sit- et ne- o *teidän* omianne mä sanoi --. 1031/220

Noormarkku: taikka mä annan *teille* praastakkaa nii että flaikuu, isommillej ja. 1051/6

Pori: *Meill*- oli kaikil puukoppa sellääs sit se puupussi ja mikä kullaki oli. 1111/70

- Luvia: Mun- ol täält *teijän* tykkö ton Krankkulla saak Lankoori. 0011/384
Eurajoki: Täsä ol näilk kolmelt talol- ol, ol Tahkniämel ja, ja ... ja Juuruk-
sel ja *meil* nin- ol yhtene laeva. 0021/131
Rauma: Ja suur levi joki ei *meijän* kanal- oikke ol, mittä se rinnals see
mene läpitte. 0032/216
Rauma: See ol tosa, *meilk* kortteri. 0032/264
Eura: Ruahomaas- ol kumminki semmone vanhanaikkainen kehto sem-
monen ko siit hä... häälytetti kon- ol semmose antura, häälyi ko sem-
mosem *meijänkin*- ol semmonen kehto. 0041/121
Pyhämaa: ei *meijän* kyläs mittän tommost kauppa olluk ko nyy oli, ko
semmassi vaa et nisussi ol myyrä. 0151/70
Pyhämaa: Ja *meijänki* tuva laatti oli semmone --. 0151/244
Pyhämaa: mää puheli net, ett- ei *meijä* sunka ol, ei et kyl *meil* saa tullak
kuka tahtos yäl ja, ja päeväl ett- ei *meijä* mittä ni ove lainka luku...
lukkum pistetä. 0151/474
Kalanti: Ja siäl- om pappikin kans sitt- ollu *meijäm* provast ja. 0171/539
Taivassalo: Ja nyy *meijän* talo, talo otetti nyy viimäs syksy mnää olingin
Turus sillo ni ol tot..., tost noi *heijäm* puutarhas- oil- otettu kanh nin
tota noi ja, marjapenssap palja ylös ja. 0231/42
Kustavi: No ko *meijä* o seula siäl lainos, älä *meijä* seula vaa polt, sanos
toine halttija. 0242/163
Kustavi: ku, tätä, *meijä*, pitäjän kirkon katto laitetti, pantti, uus, paanukat-
to siihe ja --. 0242/202
Masku: neljä tommost tavalist hevoskuarma sinne, laakis men, *meijänki*
riihesse. 0461/53
Velkua: Kyl *meiläki* simmone vikatin- on tääl, *meil* viäl täsä huusollis --.
0491/115
Rymättylä: se o simmone et *meijänkin* tos talvivehnä jo niitetti mut --.
0552/8
Rymättylä: muuk kun tuliva *meil* sisäl sit, lämmittelemän tiättyste ja vähä
levämä ja, ja istuskeliva ja juttelivas sii sit. 0552/74
Merikarvia: Juu tehtiim *meilläki* teh... saavis kuuma vesi päälle ja tehtii
haudetta, lehemille. 1011/24
Merikarvia: *Meidäm* prunnin tykönäki joskus joku likka näki käärmeem
--. 1011/602
Ahlainen: heil- oli *meelt* soutopaatti ja --. 1031/68
Ahlainen: häll- olis kuarma Mäntyluados vehnä, et tois sen tua, sin *heilä*
sin Pranderile. 1031/227
Noormarkku: Juu niinku, kilometrim, pääs, kilomeetri om *meillet* täältä
kalliolta. 1051/2

Näytteeksi poimimistani esimerkeistä käy ilmi, että hämäläismurteissa sekä niihin välittömästi liittyvissä lounaisissa välimurteissa ja lounaismurteiden itäryhmässä vallitseva selkeä morfologinen ja funktionaalinen ero toisaalta monikon persoonapronominien ja toisaalta 'asuntoa, perhettä, yhteisöä' tarkoittavien substantiivien kesken on lounaismurteiden pohjoisryhmän murteissa ja Porin seudun murteissa hämartynt. Hämäläismurteista tutut *meijä* (*mee*, *mei*) -tyyppiset muodot ovat näissäkin murteissa ensisijaisesti substantiivin

funktiossa, mutta niiden taivutusmuotoja käytetään myös monikon persoonapronomineina. Jälkimmäisessä tapauksessa genetiiviä seuraava substantiivi tai postpositio on useimmiten ilman possessiivisuffiksia mutta voi olla suffiksillinenkin. Tavallisesti persoonapronominin funktiossa kuitenkin käytetään nykyisen yleiskielen kaltaisia muotoja, jotka ulkoisten paikallissijojen osalta ovat samoja kuin hämäläismurteiden *meijä*-tyyppisten substantiivien muodot. Myös persoonapronominien genetiiviä seuraava substantiivi tai postpositio voi esiintyä ilman suffiksia tai suffiksillisena. Muotojen käytön sekavuutta lisää se, että pronominimuotojakin, jopa suffiksillisina, käytetään myös selvästi 'asuntoa, perhettä, yhteisöä' tarkoittavien substantiivien tavoin. Tapauksittain vastaavanlaista muotojen sekakäyttöä esiintyy myös *meitin*, *teitin*, *heitin* -tyyppien esiintymäalueen reunoilla (ks. esim. Hakanen 1981).

2.5. Pohjalaismurteet

Tarkasteluni pääkohteena ovat olleet hämäläismurteet, joissa käsittelemäni ilmiö esiintyy selväpiirteisimpänä. Muiden murteiden osalta pyrin ainoastaan suurpiirteisen yleiskuvan hahmottamiseen, mistä johtuu sekin, että käsittelemäni kaikki pohjalaismurteet yhtenä ryhmänä. Edellä viimeksi käsittelemäni ryhmän tavoin pohjalaismurteissakin käytetään samoja osaksi hämäläismurteiden *meijä*, *meirä*, *meilä* -tyyppisiin pronominikantaisiin substantiiveihin rinnastuvia, osaksi nykyisen yleiskielen kaltaisia muotoja kahdessa eri funktiossa: henkilöihin viittaavina monikon persoonapronomineina ja 'asuntoa, perhettä, yhteisöä' tarkoittavina substantiiveina. Mainitsen kummastakin käytöstä joukon LA:n murrekorpuksesta poimimiani esimerkkejä. Aloitan pronomineista.

Isojoki: olin seittemännellätoista kum *meitä* vihiittihin. 4021/5

Kurikka: Kyllähän nykki nuoret rutajaa ja kitajaa ja, ei n- oom *meitä* a... *meirän* aikaa nähänyn ne, ei ne tieräk kehuuvat sittev vaim --. 4061/424

Peräseinäjoki: se sanoo sittej jotta niin, jotta, kyllä *heiräm* pitää pyytääp pikkukärryt jotta niin, vierähän tuonne, kotiam mun sinne Hietalaha. 4071/44

Laihia: Me pääsimä sitte *meiräm* portahillen siihen sem mun syntymäkorim portahillen ni, justhin tuli *meirän* kantapäillä susi, aiva justhi. 4131/60

Laihia: Ja, siältä me oomma sitte tullut tännek kun tämä oli tästä kuali sitte ne, sukulaaset *meirän* omaaset nii, m- ei antanut tätä mennäl läpitti, tämä- oli olovana *meillen* niir rakas paikka kun täs- on ne, vanhemmat ollu, nii, niim me tuata halusima tämän ostaa, ja me jo jättimä sitte sinnev vanhaa huusholhin sen *meiräm* pojjan. 4131/100

Ylihärmä: Isä lähti *meitä* stek kulijettelhoj ja käyy *meirän* kaas siälä, Törnäväm pualellaki ja ympärin Seinäjokia ja --. 4251/71

Kauhava: mutta hevoosaihon ei *meirän* trengännyk ku, siäl- oli niim paljo miä... miähiä niim paljo ku, jokahittelle hevoosellen oli miäs, niin ei *meirän* naisten trengänny olla. 4261/434

- Nurmo: Kuka *Teirän* niin tänne viisas- että mä niiv vanha oon ett- --.
4282/305
- Veteli: Sitte tuota, vei sem pöythäj ja, sano mull- että tulla nyt *heirän* kans
samhan, rinkhin tänne. 4411/25
- Himanka: ei net tullum minäkään- oo ollu ikää *heijän* sakisahan että olisin
tullu --. 4561/250
- Ylivieska: Se tuntu *meistä* vähä niin- ku ylväil..., liia ylpeeltä että --.
4632/127
- Ylivieska: ihtes se vielä vei ulos asti lähti viemään *meitä* ulos niin- ku
tuosta, ja tuva ovesta tuonnen nui ulos sitte, mm, vei *meijät* kartano yli
toiselle puolellek ku siinä aattoiltana saunottiim Mariampäevä vasten
yö, sinnes saunaam *meijät* lämmihä. 4632/146
- Pyhäjoki: Nyt se oli täsä viime kirjeesä ku se kirjotti ste että, se he... *heiiä*
iät. 4722/139
- Haapavesi: niin se sano että no hajehah *heillev* vettä että aivan kaim me
kuolemma jannoon täällä --. 4851/30
- Haapajärvi: sittä se tuota kiusas tyttöjä että vain on *teillä* semmosija yövie-
raita sielä ollut *teijä* makkuuhuonneessanna. 4911/82
- Kestilä: Ja keksivät että tuota, *meillähän*- on sokerija ja si... niillä ei oos
sokerija --. 4961/85
- Paavola: ne tahto mua että käys sinä käyttämäsä tuola Revollahella my...
siel- oli hyvijä myllyjä ni, jauhupalakalla niitä jyvijä *heilley* jauhoks ja
minä kävin. 5041/148
- Temmes: *meitähär* rupes pelottamma ja hääty ru... lähtiäk karkuu --. 5111/
337
- Ylikiminki: *meill*- oli jokkaisella sitte oma karija ja. 5251/138
- Salla: *Heijän* nimijä en tiijä, mutta tästä kohalta tiijän. 5321/186
- Rovaniemi: Se on tuota, se on, niil- on se *heän*- oma lakinsa, se vanha laki
--. 5441/354
- Sodankylä: Se loppuu sehän ne *heijän* nimesä. 5451/691
- Sodankylä: Kyllä ne likelle tuli, ku tuli vielä *meillä* sammunu nuotiosta.
5451/745
- Alatornio: *meill*- oli semmonen, aika suuri, semmonen kippo, semmonem
pytty, elikkä mikskä mie hänen *Teiles* sanosi. 5621/298
- Muonio: Ja ku me lähimä siittä sitte, sinne, neljä miestä *meit*- oli. 5671/
459

Toiseen ryhmään olen kerännyt pohjalaismurteista esimerkkejä, joissa tarkas-
telun kohteena oleva sana ei monikon persoonapronominin tavoin viittaa suo-
raan henkilöihin vaan lähinnä asuntoon, perheeseen tai muuhun yhteisöön,
siis paikkaan tai kollektiiviin.

- Isojoki: kirjeen kautta sitte *meiränki* flikat vaikka kuinka monen kans oli-
tiin kirjevaihros ja. 4021/95
- Kurikka: Ei *meiräm* miehiltä niim mennyk kun ne- oli nuota nikkaria nii --
-. 4061/420
- Peräseinäjoki: mutte *meilt*- oli nim pitkä matka [meijeriin] jotta --. 4071/
236
- Laihia: sitte siinä, oli se, mettänkulumaa vähä siinä *meiräm* maam pualel-
len tuli, ja. 4131/292

- Laihia: Se lähti *meillem* päin kävelemhän kohta --. 4131/298
 Laihia: *Meillä* kuluki Hiatakangah *meillä* kuluki Koivusaari *meillä* kuluki kaikki ja, minä kulij joka paikas. 4131/350
 Ylihärmä: Sitten ne lähti tästä *meiräm* pihasta lähti sitten ni, yhyreksä hevoosta. 4251/359
 Kauhava: Tuuri nys sitten asuu siinä justhi, *meirän* kohorah nii --. 4261/373
 Nurmo: Tääläkääm *meiränkääm* mejjäris enää kirnuta itte, viärähän Seinäjölle --. 4281/314
 Veteli: Ja, siihen mihkä *meirän* kytömaa loppu nevalle --. 4411/302
 Toholampi: nii se oli täsä suvannolla täsä *meijäj* ja Sykäreisev välillä ni --. 4531/182
 Himanka: ett- ei tämmä niin- ko oo oo aivan, alakuahan ollum *meijän* suvulla --. 4561/4
 Himanka: No se- oli, *meillä* oli semmonen, päähuomio että *meillä* kasvatettiin hirviäm palijo lehemiks --. 4561/118
 Ylivieska: poikasena ku hänki siinä oli *teillä* nii, se oli niin erikoisem mieluista --. 4632/25
 Ylivieska: Minä muistan ku tuosaki, *meijänki* tuvam pääsä oli, semmosta kangasta --. 4632/38
 Pyhäjoki: *Meijänki* ny on kaks vuotta ollun nii ett- ei oo hevosta. 4721/232
 Lestijärvi: Oli *meilläki* minäki muistan tuota k- oli, riihiki katettiin olijilla ja --. 4821/371
 Haapavesi: Kuka *teillä* on tuota, korjaamassa niitä, huoneita? 4851/325
 Haapajärvi: varmastin ne ajjaapi nyt, *heijär* rannit *teijäh* heiniä --. 4911/14
 Haapajärvi: kun, *meijär* rovastivainajalla oli renkinä, tuo, Kalle Mikkola ja --. 4911/140
 Kestilä: sitte se teki kyllä komijan kartanoj ja se aevam mulles sano se oli lapsuven tuttu että tuota, millom minä käön siellä *heillä*. 4961/156
 Paavola: Ne luuli että se om *meijä*⁹ uunilla ku se kävi sillo iltapäivällä *meiltä* voita noutamasa *meillä* tehtii, kotonaki voita. 5041/144
 Temmes: Noo, sittehää siihen, *meijän* tuottii sieltä, Korpelasta riihi ja --. 5111/83
 Hailuoto: mutta yksiki *meijän* niitty sitte se, niin huononi se niitty --. 5171/223
 Yli-Ii: Se on niin sitte niin hittaasti levenny, *meijän* suku --. 5221/129
 Ylikiminki: Vae *meillä* ei kotona muuta kun, sem mukkaan kun sitä meni vaen että kuivattiin ne aena. 5251/465
 Salla: Ja, siinä oli sitte *meillä*, piti pari piikaaki pitää. 5321/37
 Kemin mlk.: Siinä *meänkir* rannasa niin, siinä oli, kymmeniä venheitä keväällä. 5421/29
 Kemin mlk.: Ja *meiltäki* on kaikki tuolta puorin yliseltä nuot tyttärekanhanhet tuonne. 5421/301
 Rovaniemi: S- oli tuosa Nuoraansuusa, sitte *meijän* niitula, vanha lato semmonen --. 5441/201
 Sodankylä: Tuli sinne *meijän* aitan tykö sinne kenthän tuohoj järvel. 5451/220
 Alatornio: S... taja olla, *teäm* perukalla ollenkhaan kissaa, kelhään, kelhään ihmisellä. 5621/497

Muonio: Mutta *meillä* vain, mitä mie muistan ni, *meill-* on olluk kyllä niin kauvon hevonen ku mie muistan, joka kerran niitylä. 5671/240

Tarkastelemistani LA:n murrekorpuksen kaikista pohjalaismurteiden ”monikon persoonapronominien” taivutusmuodoista, joita yhteensä on lähes 600, vajaan kaksi viidesosaa esiintyy henkilöihin suoraan viittaavan persoonapronominin funktiossa ja runsaat kolme viidesosaa esiintyy paikkaa ja/tai kollektiivia merkitsevän substantiivin funktiossa. Suhde on jokseenkin sama kuin hämäläismurteiden *meitin*-tyyppisten monikon persoonapronominien ja paikkaa tai kollektiivia merkitsevien *meijä*, *meirä*, *meillä* -tyyppisten substantiivien suhde (vrt ed. kohta 2.3).

2.6. Savolaismurteet

Savolaismurteissa tutkimani asiakokonaisuus ilmenee periaatteessa samankaltaisena kuin pohjalaismurteissa: samoja tutkijoiden monikon persoonapronomineiksi luokittelemia muotoja käytetään sekä persoonapronominien että paikkaa ja/tai kollektiivia tarkoittavien substantiivien funktiossa. Savolaismurteiden kuva on kuitenkin genetiivin osalta morfologisesti yksinkertaisempi. Luettelen taas joukon LA:n murrekorpuksesta poimimiani esimerkkejä, jotka olen ryhmitellyt mainitsemani funktionaalisen käytön mukaisesti kahteen ryhmään. Aloitan pronomineista.

Soini: Se, näki sen kun se lähti sieltä ruoheikosta, tulemaan *meihim* päi. 6111/518

Jämsä: Mutta ei sitä yleesäm *meijä'* aikana, eneän käytetty. 6221/184

Joutsa: Myö, *meijän* ol lähettävä vaik myö veettii nin, keveästen, että --. 6341/210

Laukaa: tässä on, *teijäv* vaevostanne mutta tätä ei soa avata enne, ennenkö peäsetten kottii. 6461/244

Konginkangas: Em minä oo *heistä* peässy perille niistäkeäm mittään --. 6541/639

Pihtipudas: kyllä minä *teillen* niitä piimälantteja teen. 6661/263

Pihtipudas: sittehä ne venneellä *meitä* vei tuonne, millo ol' kaonis ilima --. 6661/421

Mäntyharju: Ei no se ol' yks sellane talommies täältä Höltänkylästä joka, *meijät* ensin käv käskemässä sinne --. 6811/4

Mäntyharju: Ja, sehä sano em minä *höijän* kalkkivellijään syönt. 6811/367

Mikkelin mlk.: vielä minä ker..., kerro senniik kaskuj ja ehä *teillä* nii kiirettä oo. 6861/348

Punkaharju: ni se kul laetto sem puuko sieltä se, lenti seinnään tuosta, hänev vierestään ni, sano naurut loppu justtii, mut ei käyny *heihän* kumpaseenkaan --. 6931/106

Enonkoski: Nyt *meitä* ol' sittev vielä, kaks ol' sisarusta ja kaks ol' *meitä* veljeksijä tuota, kun ol' se, uus äiti. 6951/98

- Haukivuori: Ni ei olt lähtemässä niitä niittomiehiä ni *meijäv* vanhempiin tyttöoihem pit käyvän niittämässä. 7111/708
- Rantasalmi: N- ei tiijä, mikä *heijä* aena jaksahaa *heijänniip* piähäsen ni, tekkööt vaekka paham minkäläese. 7161/35
- Leppävirta: Se ol' *meistä* ihmettä siitte, ku siellä markkinassa käätiä ja --. 7221/13
- Leppävirta: Sillon ku ne pönkitti *meijät* seihtemä henkee niin kyllä myö tapeltii siellä --. 7221/334
- Riistavesi: ja antavat niitä suolavesiä siitte, *meillen* ni, eipä niitä ollunna paljo. 7291/166
- Riistavesi: semmosta tämä *meijjän* elämä. 7292/56
- Nilsia: Ja se loppu siihen siltä mieheltä se savotta vuam *meiltä* ei loppunna myö ruvettiin siitte toesellen tekemää. 7371/54
- Lapinlahti: mut, se ku antaa *meijäv* vämpättee ja, tuntoo se että --. 7421/226
- Vieremä: kylvettänys siinä mielessä että ne *heijän* kylvetyksellä parraanoo. 7461/353
- Suomussalmi: se ku ilives nousi puuhu, no *heillähä* ei oom mittääs sanomista ku se puuhum meni ja *heill-* ei oop pyssyö. 7511/97
- Suomussalmi: Minä että no minä sen tiijän ja laettovat *meijäv* vahtii. 7511/177
- Posio: Sehäm *meille* selevitti, karhusta ja kaikista --. 7631/77
- Ilomantsi: Semmosek kuormap piäl vielä *meiät* pantih sinne. 7811/760
- Kontiolahti: se oli laettanna *meillennis* sitä, nin oekkeen hyvvee. 7851/307
- Liperi: Ja siinä kun siitte syöttii nin, *meil-* ol' pyyhelliinat ja paperit --. 7881/297
- Juuka: Em minä *heijän* nimmiäs⁹ ennee muistak kaikki..., kaikkii --. 7921/521

Seuraavaan ryhmään olen poiminut esimerkkejä, joissa kursivoitujen sanojen tarkoitteena on asunto, perhe tai jokin muu yhteisö.

- Pihlajavesi: *Meijänki* pihassa ku käy nelijä kertaa viikossa ni kauppa-autot. 6021/360
- Pihlajavesi: Semmoner rehu *meilläki* oli elläimillä. 6021/703
- Soini: sieltä Seinäjoelta, kulettivat tänne nii koiran oppimaan se oli, *meijäm* poijaalla yhdellä ni --. 6111/226
- Lappajärvi: Ku nyt, *meilläkii* ku on kasvatettu noita Itikam, porsaita ni --. 6151/282
- Jämsä: Nii mullem puhu yks jok- ol palvelijana, siinä talossa ja, *meilläkin* että --. 6221/20
- Jämsä: Niistä, tul' syttytuohija a..., aika pal'ijjo kum *meiänkii* pirttipytink purettii, vanhanaekanen tuohikattone. 6221/250
- Sysmä: Siihe *meijäm* paikalle enne- ko siihin kun tultiin ni, siin- ol' oekkeem matoja kans. 6311/196
- Laukaa: kyllä ne ol', *teijäm* moala että kyllä hän sen, tunnustaa että veäri hän tek että --. 6461/190
- Konginkangas: ku *meiltä* hävis nuotta poes kum *meiltä*, sillo sota-aekana täyty yhisteä *meijän* nuotta, toisten, kanssa yhteem mutta --. 6541/178
- Konginkangas: Sitä ei oom *meiän* kylässä käötetty vielä millonkaa. 6541/443

- Pihtipudas: Nii se sano kyllä minä kävin syksyllä *teijäm* pihassa. 6661/90
Mäntyharju: Ni *meijjän* isä tämän kerto mulle. 6811/67
Mäntyharju: Tässä Pyhäveessä, tässä *meijän* kirkolta tänneppäi. 6811/294
Mikkelin mlk.: ja siin ol' *meijä* niityllä ha..., heinälato. 6861/139
Enonkoski: Näissä, *meijjäv* vesilöissä eivät vejät talavella ensinkeä. 6951/
424
Rautalampi: No se mies sattu *meillä* sit olemaa yötä, se sama mies. 7031/
199
Haukivuori: Ni tuota, *meijähän* tähä ainakiir rakennettiin tuota, sitte, mi-
nun, nämä suojat ei oor rakennettu uuvestaa, mut tuo tupa o. 7111/53
Haukivuori: Tuvassa vih... vihittiin tuossa *meijän* tuvassa --. 7111/542
Leppävirta: se ol' sillo, pitämässä kinkeriä, *meillä*. 7221/429
Riistavesi: Om *meilläet* tuolla, yläetav vintil, mun, kätkyt. 7292/365
Lapinlahti: sitä sanotaam penkiks *meijän* kielellä --. 7421/70
Vieremä: Siellä, *meijännii*, kylällä ja missä minä oom muuvallaap pienijä
nähny --. 7461/377
Sotkamo: voan sitähan om *meiltäkin* sinnem matkoo. 7511/783
Suomussalmi: tuo on samannäkönen kum *meijän* kartanolla oli että se on
susi --. 7611/80
Posio: Tuoss- ol laotakatto mutta tuossa *meijäm* pajass- om pärekkatto.
7631/566
Kitee: vuan ne ei oot tässä *meijä* seuvussa tuolla rajalla päen. 7721/242
Ilomantsi: Tyttö ja ukki ol' *meiäp* pihassa sillon, viimeses so..., sovan ae-
gah. 7811/729
Kontiolahdi: Sittä *meillä* oli se kyntömies, minä sano jotta *meill-* ois sien-
niihiv vuan, ettähän työ syön niitä siennii --. 7851/36
Liperi: vuan ei tällä *meijän* kylällä ollut, ei tällä, paekkakunnalla ollut.
7881/414
Liperi: On *meijänniis* suatu joka kevät, jotta koko kesäks riittää. 7881/561
Juuka: *Meijännit* talossa kun oli siinä kotipihassa, isot kujat ja --. 7921/
598

Funktionaaliselta kannalta tarkasteltuna savolaismurteiden ”monikon persoonapronomineista” syntyy kokonaisuutena hyvin samankaltainen kuva kuin edellä pohjalaismurteiden tarkastelun yhteydessä. LA:n murrekorpuk- sen savolaismurteiden aineistossa on kaikkiaan noin 550 monikon perso- onapronominien taivutusmuodoiksi luokiteltua esiintymää. Näistä jokseenkin tasan kaksi viidesosaa on suoraan henkilöihin viittaavia pronominesiiintymiä ja kolme viidesosaa on esiintymiä, joiden tarkoitteena on asuinpaikka, perhe tai muu kollektiivi.

2.7. Kaakkoismurteet

Viimeisenä murteiden ryhmänä tarkastelen kaakkoismurteita. Esittelen niis- täkin LA:n murrekorpuksesta poimimiani esimerkkejä, jotka muiden murtei- den esimerkkien tavoin olen funktionaalisen käytön perusteella jakanut kah-

teen ryhmään. Nytkin luettelen ensin esimerkkejä, joissa tarkasteluni kohteena oleva kursivoitu sana esiintyy selvästi henkilöihin viittaavan monikon persoonapronominin funktiossa.

- Savitaipale: No *meitä* tyttärii ol', kolme neät. 8021/492
 Taipalsaari: viime kesän, sano ko se käi *mei* iest aina poimim... tärryyttä-
 mäs vatut, moaha ne vatut. 8041/132
 Ruokolahti: mut ehä tääl, Suomes kukaa *höilt*, *höihe* ommaa puhettaase
 mu..., tuntentkaa, vaa suomii ne tääl haastoit iha. 8071/382
 Luumäki: mut *meil*- ei- ollu, *meil*- ei- ollu tuota sillon siel, valokeinoja --.
 8111/440
 Lappee: Ehä *meile*, *meil*- ol äiti joka *meitä* opetti --. 8161/118
 Nuijamaa: Ja, siit kuka *heile* anto mittäi kuka lie antant, vihassaa kuka lie
 antant armossaa- et, villoja ja --. 8211/207
 Antrea: No, em mie *höitä* muista *höist* nyt niist muolaalaisistakkaa niitä
 puhheita. 8271/251
 Muolaa: ne o nyt ne, *mei* elämä vaiheet nyt. 8331/1
 Muolaa: no se ol' *meist*- olevinnaa taikaa nääte. 8331/302
 Koivisto: No pitihä miu jura ollak ko tuota, kunn- ei *meil* olt turvaa muuta
 ko, Jumala oli *meil* turvannaa vaa, ja siihe *mei* piti luottaa ei *meil*- olt
 oma..., oma voimain- ei auttant ei ni yhtää- et jos hää tahto *meitä* auttaa
 ni, hää- ei last..., laskent *meitä* viel nuoreem mänemää sinne, mere poh...,
 viel *meim* piti tänne jäähä. 8451/400
 Seiskari: No *meit* oli ja kuus miestä. 8531/276
 Rautu: meinasin jot nyt mie heitän *teiät* nukkumoa, ja nukkukoa iltoa ast.
 8611/154
 Räisälä: *Heil* ei oo ku yks poika täl tyttärellä ja vävyl ni --. 8651/86
 Räisälä: Mut se ol' *hei* nimitykseese semmone. 8651/509
 Räisälä: Em mie tiijä tuski miukoa äit kasvatti *meitä* ketteä ennea sillee
 ko hyö nauroit niitä, *heist* vanhempii temppuloi. 8651/568
 Lumivaara: *Meilt* on kolme kertoa kot' mänt. 8741/38
 Lumivaara: ja sit sisar *meijäv* vanhin sisar se ol', *meitä* kolme sisarusta
 olikii --. 8741/315
 Parikkala: Mut ne *heilem* maksettii, sillon maksettii ni- jotta ne arvosteltii
 ne lehmät ja hyö, *heile* sen, jälkee ni *heilev* valtijo makso --. 8771/253
 Sortavalan mlk.: Vaa sitte nyt *meijjä* aekana jo sitte jo ol' näetää nii- köö,
 ko... ne konneita ol' ni. 8821/152

Toisena ryhmänä esittelen taas esimerkkejä, joissa ”pronominesiiintymien” tarkoitteena on asunto, perhe tai muu yhteisö.

- Savitaipale: Se näät ku ne- otti viimistä valokuvvaa tuos *mei* kartanol ni
 --. 8021/121
 Taipalsaari: Tuos sen nyt näkkyö tuos *meijä* riinessä. 8041/397
 Ruokolahti: Uun ol' sammaa sorttii ko tuo *meijäkii* tuo, tuva uun --. 8071/
 219
 Luumäki: ja sittes sil, hevosella viel ajo tähäm *meille* ja sen hevone ol
 täällä --. 8111/66
 Lappee: Ja ne kiersiit sit sen taloväe pit kulettaa aina ni, *meillä*kiit sitt- ol',
 nii tässä ku miu syntymäkotissaikii --. 8161/3

- Nuijamaa: siin o *mei* pere. 8211/8
Nuijamaa: Ei miulla ainakaa *mei* huushollis mie oo näht enkä oo näht muual-
lakkaa, sellasii pyyvöksii niile et ne mänisiit siihe. 8211/532
Antrea: Ol'liitha ne niin- ku *meikii* koton ni, särettyhä ne ol'liit kaik tuota,
siintä, asuirakennuksestakkii ikkunat- ol' säretty ja --. 8271/101
Muolaa: No Pauli sano muil jot ny ei sitä *meijä* äitii nyt- ens- yön nukuta.
8331/262
Muolaa: ko *mei* naap... se ol' *mei* torppar se ol' *mei* maal se to... *hei* talloose
tahe se ol' semmone oikee --. 8331/454
Koivisto: etsittii kivvii ku *meil* ol sellane oikei, laaka ranta siin ol hiekkaranta --. 8451/8
Koivisto: sit, *mei* Rietuu oli, vanho, ukko, tai vanhapoikaha se oikee oli ei
se mikkää ukko olt ni, se- ol kyntämääs *meil* --. 8451/35
Seiskari: Viel *mein* saare miehilt oon kuullu mut, en vaa ossaa sannoo- et
--. 8531/330
Rautu: Nyt siel Mäntsäläs om *mein* kyläläisii kaikkii enemmän. 8611/111
Rautu: Siel ku vähä matkoa männöö ja sit tuota, siin *heijän* tiehen, suus oj
justii maitolava ja sitt- on kaks pitkeä kuusta --. 8611/332
Räisälä: Siin- on sit ku *meiltkii* lähtöö tännep päi näät se seuraava talo
--. 8651/67
Räisälä: Mut ei *mei* suvus olt ikännäi yksinäistä lasta. 8651/371
Lumivaara: Siin on jottai no, oiks se nyt viis kilometrii sim meijjerii, *meil-
tä*. 8741/121
Lumivaara: *Meil* ei pijetä nälis, *meijän* ku lähtööt, navettaa ne juovat en-
sin paljaan kahvi, sitte ko ne käyvät lypsyllä ja --. 8741/144
Parikkala: Sano ne on käöneet *meijän* kartanossa, ja ne- or rinnakkai kä-
velleet tänne *teile*, ja tähän on *teijän* kartanoo tulleet. 8771/63
Parikkala: no lehmilehä *meijän* jo syötettii ko ei olt hevosta. 8771/91
Sortavalan mlk.: hänel o se et heä ei hää se on, se om *meim* mylly... toi
siihe *meijä* soarree, ihal lähele. 8821/ 333

Esimerkkiaineistosta on helposti todettavissa, että myös kaakkoismurteissa ”monikon persoonapronominien” käyttö on samalla tavalla kahtalaista kuin muissakin murteissa. LA:n korpuksen kaakkoismurteiden aineiston kaikkiaan noin 600:sta monikon persoonapronominien taivutusmuodoiksi luokitellusta esiintymästä runsaat kaksi viidesosaa on selvästi henkilöihin viittaavan persoonapronominin funktiossa ja vastaavasti vajaan kolme viidesosaa on asuntoa, perhettä tai muuta yhteisöä tarkoittavan substantiivin funktiossa.

2.8. Kokoava katsaus murteisiin

LA:n murrekorpuksessa on kaikkiaan noin 3 000 sanetta, jotka yleisen käytännön mukaisesti on luokiteltu monikon persoonapronomineiksi. (Tähän lukuun eivät kuitenkaan sisälly monikon persoonapronominien nominatiivimuotojen esiintymät *me*, *te*, *he*; *met*, *tet*, *het*; *myö*, *työ*, *hyö* ym., jotka funktioltaan aina ovat selvästi pronomineja; niiden yhteismäärä korpuksessa on noin 2 450.)

Tarkastelussa mukana olleista 3 000 esiintymästä 40 % eli kaksi viidesosaa on funktioltaan henkilöihin viittaavia monikon persoonapronomineja, mutta 60 % eli kolme viidesosaa on funktioltaan pronominikantaisia substantiiveja, joiden tarkoitteita ovat asuinpaikka, perhe tai muu yhteisö, yleistettynä siis paikka tai kollektiivi.⁵

Selvimmän tarkastelemieni muotojen kaksi perusfunktiota tulevat esiin hämäläismurteissa sekä niihin lännen puolella rajoittuvissa välimurteissa ja lounaismurteiden itäryhmässä. Niissä mainittujen pääfunktioiden kantajat, ts. monikon persoonapronomininit ja pronominikantaiset substantiivit, eroavat toisistaan myös morfologisesti: pronominien taivutus noudattaa kaavaa *me : meitin : meittä : meitillä* jne., pronominikantaiset substantiivit taas eroavat pronomineista jo alamurteittain vaihtelevilta perusmuodoiltaan *meijä, mejä, meirä, meillä, mei, mee* ja samoin taivutukseltaan, esim. *meijä : meijän : meijää : meillä* jne. Lisäksi erona on se, että pronominien genetiiveihin *meitin, teitin, heitin* liittyviin substantiiveihin ja postpositioihin kytkeytyy possessiivisuffiksi, kun taas pronominikantaisten substantiivien genetiiveihin *meijän, mejän, meirän, meidän, mein, meen* liittyvät substantiivit ja postpositiot eivät saa possessiivisuffiksia. Tämä tarkastelemieni muotojen ja merkitysten eriytynyt systeemi, joka vieläkin esiintyy selväpiirteisenä hämäläismurteissa ja mainitsemissani rajamurteissa, on kuitenkin reuna-alueilla ja kaikkiallakin nuorempien ikäluokkien puheessa alkanut horjua. Käytännössä tämä ilmenee siten, että pronominikantaisten substantiivien taivutusmuotoja käytetään toisinaan myös monikon persoonapronominien funktiossa, genetiiviä joskus jopa suffiksillisen substantiivin tai postposition kanssa. Tämä kielen systeemin johdonmukaisuuden kannalta epäedullinen kehitys lienee yhteydessä siihen, että monikon persoonapronominien *meitin : meittä : meitillä* -tyyppinen taivutus koetaan liian leimalliseksi murrepiirteeksi ja siksi siitä pyritään eroon. Samaa suuntaan on toisaalta ollut ohjaamassa ympäröivien murteiden sekä kirja- ja yleiskielen aiheuttama paine.

Lukuun ottamatta hämäläismurteita ja niiden lännen puolella olevia rajamurteita tekstikorpuksen perustuvan tarkasteluni esiin tuomat kaksi funktioaalista pääryhmää eivät suomen muiden murteiden morfosyntaktisessa analyysissä käy yhtä selkeästi ilmi, koska kummankin funktion ilmaisemiseen käytetään samoja (osaksi homonymisia) muotoja, joiden merkitys selviää vasta käyttöyhteydestä. Morfologisesti muiden murteiden muodot tulevat lähelle hämäläismurteiden *meijä, mejä, meillä, meirä* -tyyppisten pronominikantaisten substantiivien taivutusmuotoja. Yhdensuuntaista on sekin, että näi-

⁵ Välittömästi edustamiinsa henkilöihin viittaavina persoonapronomineina käytetään murteissa yleisesti *se*-pronominia (yksikön 3. persoonassa) ja *ne*-pronominia (monikon 3. persoonassa) (ks. Kallio 1978, 64–73 ja siinä mainittua kirjallisuutta). Tällä seikalla ei kuitenkaan ole suoraan kosketusta artikkelissa käsittelemäni asiakokonaisuuteen.

den muotojen genetiivin yhteydessä ei yleensä käytetä possessiivisuffiksia silloinkaan, kun genetiivi selvästi esiintyy henkilöihin viittaavan persoonapronominin funktiossa. (Ks. Myös O. Ikola 1992, 183–186 ja siinä mainittua kirjallisuutta.)

Monikon persoonapronominien *meitin* : *meitiä* : *meitillä* -tyyppisiä tai niihin rinnastuvia yksistään persoonapronominien funktiossa esiintyviä muotoja ei esiinny edellä mainitsemani alueen ulkopuolelle jäävissä suomen murteissa. Tämä käy ilmi myös Lauri Kettusen murrekartaston (1940a) kartasta n:o 80: *meiti(n)*, *teiti(n)*, *heiti(n)* ja siihen liittyvistä selityksistä (1940b, 133–134). Kettusen esittämät tiedot *meitin*, *teitin*, *heitin* -tyypin levikistä käyvät hyvin yksin edellä esittämiäni tämän tyyppin levikitietojen kanssa. Kartaston selitysosassa Kettunen huomauttaa siitä, että *meitin*, *teitin*, *heitin* -tyyppiset muodot ovat nimenomaan persoonapronominien monikkomuotoja, jotka viittaavat henkilöihin. Samaan karttaan (n:o 80) on merkitty, että kaikissa muissa suomen murteissa (mukaan lukien Inkerinmaan, Ruotsin Länsipohjan ja Vermlannin sekä Pohjois-Norjan suomalaismurteet) käytetään *meijän*, *meirän* jne. -tyyppisiä muotoja. Johdonmukaista on tulkita, että Kettunen myös näillä tarkoittaa monikon persoonapronominien funktiossa esiintyviä muotoja, mikä vastaa todellisuuttakin. Tätä hän ei kuitenkaan suoraan ilmaise eikä hän tässä kartassa liioin erittele eri murteiden käyttämiä muotoja vaan viittaa edelliseen karttaan (n:o 79). Kartassa n:o 79: *meidän*, *meilän*, *meijän* jne. ja samoin sen selityksissä (1940b, 130–133) muodot on eritelty murteittain. Ristiriitaa karttojen esitysten välille syntyy siitä, että kartan 79 *meidän*, *meilän*, *meijän* jne. -tyyppisiä muotojakin käsitellessään Kettunen puhuu pronomineista. Levikitiedot on esitetty myös hämäläismurteista, siis *meitin*, *teitin*, *heitin* -tyypin alueelta, missä karttaan 79 eriteltyt muodot eivät Kettusenkaan mukaan esiinny pronomien vaan pronominikantaisten substantiivien funktiossa (ks. 1940b, 132–133). Kokonaisuus alkaa kuitenkin hahmottua todellisuutta vastaavalla tavalla, jos ajatellaan, että kartta n:o 79 esitteleeekin 'asuinpaikkaa, perhettä, yhteisöä' tarkoittavien pronominikantaisten substantiivien eli artikkelissa käsittelemäni toisen funktionaalisen pääryhmän muotojen levikkiä suomen murteissa ja pääosiltaan erittelemätön kartta n:o 80 vastaavasti toisen funktionaalisen pääryhmän eli monikon persoonapronominien funktiossa esiintyvien muotojen levikkiä suomen murteissa.

2.9. Murre-edustuksen syntyhistoriaa

Artikkelissa tarkastelemani muodot ja rakenteet kuuluvat kielen keskeiseen ainekseen, joten voidaan lähteä siitä, että niillä on takanaan pitkä ja ilmeisen mutkikas synty- ja kehityshistoria. Sen selvittäminen vaatii vielä suomen murteissa esiintyvien monien rinnakkaismuotojen keskinäisten suhteiden ja

toisaalta muiden itämerensuomalaisten kielten vastaavien ainesten ja niiden käytön aiempaa kokonaisvaltaisempaa tarkastelua, mikä tässä yhteydessä ei ole mahdollista. Kiinnitän kuitenkin huomiota joidenkin asiaa aiemmin käsitelleiden tutkijoiden näkemyksiin, jotka murreaineiston tarkastelussa esiin nousseiden seikkojen valossa näyttävät olevan erityisen kiintoisia tai varteenotettavia.

Esityksessäni tarkastelun kohteina olevia muotoja ja niiden kehitystä on toistaiseksi monipuolisimmin käsitellyt Heikki Ojansuu v. 1922 ilmestyneessä tutkimuksessaan *Itämerensuomalaisten kielten pronominioppia*. Ojansuun (1922, 15–16, 62) mukaan itämerensuomalaiset kielet jakaantuvat persoonapronominien monikkomuotojen osalta kahteen ryhmään: toisen ryhmän pronomien lähtömuodoiksi hän olettaa muodot **medet, *tedet, hedet* (**medät, *tedät, *hedät*), joista olisivat kehittyneet mm. suomen länsimurteissa ja virossa esiintyvät nominatiivimuodot (ja akkusatiivit), toisen ryhmän lähtömuodoiksi hän taas olettaa muodot **mō, *tō, *hō* (**mōt, *tōt, *hōt*), joista olisivat kehittyneet mm. suomen itämurteissa (osaksi länsimurteidenkin puolella), karjala-aunuksessa, vepsässä ja vatjassa esiintyvät nominatiivimuodot. Suomen murteissa esiintyvien persoonapronominien monikon perusmuotojen levikkiä ja taustaa käsittelee myös Kettunen (1940a) kartassa n:o 29 ja sen selityksissä (1940b, 60–61). Hän toteaa, että länsimurteissa esiintyvät muodot voisivat osaksi (ainakin *me[?], te[?], he[?]* ja *met, tet, het*) palautua *-k* tai *-t*-loppuisiin lähtöasuihin mutta yleisimmin länsimurteiden *me, te, he*-muodot samoin kuin itämurteissa esiintyvät *müö, tüö, hüö*-muodotkin palautuvat pelkkään vokaaliloppuun. (Ks. myös Setälä 1899, 219; N. Ikola 1946, 151; L. Hakulinen 1979, 95, 250–251.)

Tarkastelemani asian kannalta kiintoisimpia ovat ne todistelut ja näkemykset, jotka koskevat persoonapronominien monikon genetiivimuotoja tai näiksi tulkittuja esiintymiä. Ojansuu on käsitellyt näitä muotoja sekä *Virittäjässä* v. 1910 julkaistussa artikkelissaan (Ojansuu 1910, 30–34) että edellä jo mainitussa tutkimuksessaan *Itämerensuomalaisten kielten pronominioppia* (Ojansuu 1922, 119–123). Hän ryhmittelee mainitut genetiivit kolmeen päätyyppiin. Yleisimmän tyyppin kantasuomalaiset lähtömuodot ovat **meiden, *teiden, *heidien*, joista hänen mukaansa ovat kehittyneet sekä suomen murteissa esiintyvät genetiivit *meidän, meirän, meilän, meijän jne.* (myös kirjakieleen vakiintuneet *meidän, teidän, heidän*) että aunuksen (*mejjän, tejjän*), vepsän (*meide, teide, heide*), vatjan (*medd'e, tedd'e*) ja eräät viron (*meie, teie*) genetiivit. Toisen, edellistä vanhemmaksi arvelemansa päätyypin lähtömuodoiksi Ojansuu olettaa muodot **meden* ja **teden*, joista olisivat kehittyneet suomen murteiden *meän, meen, mein*-tyyppiset genetiivit sekä karjalan, liivin ja eräät viron genetiivit. Mainituissa kahdessa päätyypissä lähinnä suomessa, karjalassa ja aunuksessa alkuperäisen *δ*:n tai sen jatkajien jäljessä seuraavan *ä*:n (esim. *meidän, medän*) Ojansuu katsoo Setälään viitaten mahdollisesti olevan

partitiivimuotojen vaikutusta (ks. myös Kettunen 1940b, 132). Kolmannen päätyyppin lähtömuotoina Ojansuu pitää konsonanttivartaloisia *-ten*-genetiivejä **metten*, **teitten*, **hetten*, joiden rinnalle ovat analogisesti kehittyneet *-i*:lliset muodot **meitten*, **teitten*, **heitten*. Näistä sitten olisivat kehittyneet suomessa muodot **meiten* : **meitellä* jne., jotka taas olisivat mukautuneet (muuhun) monikolliseen taivutukseen: *meitin* : *meitillä* jne. Ojansuu arvelee, että tämä tyyppi olisi perustunut myöhäiskantasuomen läntisiin murremuotoihin, jotka olisivat jääneet elämään virossa ja suomen lounaisissa murteissa. Hypoteesinsa tueksi hän luettelee viron kielestä tunnettuja vastaavia muotoja: (genetiivejä) *mete*, *tete*; *meite*, *teite*, (partitiiveja) *meitid*, *teitid*; *meiti*, *teiti* ja (muuta sijoja) *meitele*, *teitele*; *metile*, *tetile*.

Kettunen (1940b, 133–134) on viimeksi mainitun tyyppin selityksessään osaksi samoilla, osaksi hiukan eri linjoilla kuin Ojansuu. Ensiksikin hän arvelee, että *meitin*-tyypin alue on alkuaan käsittänyt ehkä koko lounaismurteiden alueen ja sieltä levinnyt hämäläismurteisiinkin. Hänen mukaansa tyyppi olisi syntynyt siten, että partitiivit *meit(ä)*, *teit(ä)*, *heit(ä)* korvattiin lounaismurteissa monikoksi paremmin soveltuvilla muodoilla *meitiä*, *teitiä*, *heitiä* eli lounaismurteisesti *meitti*, *teitti*, *heitti* ja näistä sitten yleistettiin muodot *meitin* : *meitiist* : *meitil* jne. Samalla Kettunen (mt., 134) kuitenkin viittaa Ojansuun edellä mainittuun selvitykseen ja kirjoittaa: ”Mutta puheenaolevat muodot on ehkä jo valmiina tuotu lounaismurteisiin eestin puolelta, sillä sikäläisissä murteissa on äännelaillisten *meid*, *teid* muotojen ohella myös *meitti*, *teitti* – siis täsmälleen kuten lounaismurteissa.”

Itämurteisia *meijän*, *teijän*, *heijän* -muotoja samoin kuin länsimurteisia *meidän*, *meilän*, *meirän* jne. -muotojakin Kettunen pitää odotuksenmukaisina (astevaihtelullisina) monikon pronomini muotoina. Sitä vastoin häntä kummasuttavat lounaismurteiden ja hämäläismurteiden muodot *meijä(n)*, *teijä(n)*, *heijä(n)* (myös: *mei(n)*, *tei(n)*, *hei(n)*; *mee(n)*, *tee(n)*, *hee(n)*; *mejä(n)*, *tejä(n)*, *hejä(n)*), joita Ojansuu (1904, 36) pitää lainoina *δ*:n äännelaillisesti kadottaneista murteista, siis itämurteista. Kettunenkaan (1940b, 132) ei pidä lainautumista mahdottomana mutta ei myöskään kovin uskottavana: ”Täytyy kuitenkin myöntää, että selviä itäsuomalaisuuksia pitäisi lounaismurteissa olla edes jonkin verran, jotta näiden pronominiä itäsuomalainen alkuperä tulisi täysin uskottavaksi. Enintään voimme olettaa, että itäsuomalainen edustustapa edisti muotojen levikkiä, sen jälkeen kuin niitä oli lounaismurteihin ilmaantunut joko sillä tavoin, että kehitys painosuhteiden vuoksi oli poikkeuksellinen (näemmehän niissä muutakin ”epä-äännelaillista”, nopeatempoisuuden aiheuttamaa kehitystä *mein*, *meen* yms.), tahi sillä tavoin, että eestin pronomini muodot (*meie*, *teie*) ovat olleet dentaalittomat jo siihen aikaan, kun vielä kerrostuma muutakin eestiläisyyttä Lounais-Suomeen kulkeutui.” Samassa yhteydessä Kettunen huomauttaa siitä, että lounais- ja hämäläismurteiden *meijä*, *meirä*, *meilä* -muodot ilmaisevat ”perhettä, asuntopaikkaa” ja että niiden rin-

nalla esiintyvät mainituissa murteissa monikon genetiivimuodot *meiti(n)*, *teiti(n)*, *heiti(n)*. Samalla hän viittaa Tunkelon jäljempänä yksityiskohtaisemmin selvittämäni käsitykseen, jonka mukaan länsisuomalaiset *meijä*, *teijä*, *heijä* -muodot ovat alkuaankin olleet dentaalittomia *-ja/-jä*-johdoksia. Aiheelteisistä kommentistaan ja epäilyistään huolimatta Kettunenkin pitää kuitenkin lounaissuomalaisia *meijän*, *mejän* jne. -tyyppisiä muotoja persoonapronominien monikon muotoina.

Niilo Ikola (1946, 149–159) käsittelee länsimurteissa esiintyviä *meen*, *mein*, *meän*, *mejän*, *meiän*, *mejän* -muotoja niin ikään persoonapronominien monikon genetiiveinä. Muotojen syntyhistoriaa selvittäessään hän lähtee *-k*-loppuisiksi olettamistaan perusmuodoista **mek*, **tek*, **hek*, joiden genetiivit **meyen*, **teyen*, **heyen* olisivat palataalispirantin kadon jälkeen tuottaneet suoraan muodot *meen*, *teen*, *heen*. Näiden mallin mukaan taas olisivat monikon *i*-vartalon pohjalle syntyneet muodot *mein*, *tein*, *hein*. Ikolan mukaan myös muut mainitut genetiivit *meän*, *mejän*, *meiän*, *mejän* on mahdollista selittää samoista γ -llisistä muodoista kehittyneiksi.

Myös Martti Rapola (1966, 113–114) puhuu tarkasteltavia genetiivimuotoja käsittelevässä tiiviissä katsauksessaan pronomineista. Hän luokittelee normaalista äännekehityksestä poikkeavat muodot yksittäisiksi δ :n katotapa-uksiksi mutta samalla hän kiinnittää huomiota joihinkin ilmeisiin ristiriitaisuuksiin eikä pidä asiaa vielä lopullisesti selvitettyinä: ”Selityskokeita on tehty useita, jotka eivät kuitenkaan täysin tyydytä. Satakunnassa dentaalispirantin kato voitaisiin tulkita samoin kuin *en tiä* -tapauksessa, mutta muista mon. genetiiveistä poikkeava *ä*, joka on suomalais-karjalainen ja osaksi virolainen, osoittaa, että asia ei ole vielä sillä selvitetty.”

Vaikka edellä lyhyesti referoimieni tutkijoiden esityksiin sisältyy paljon tietoa tarkastelun kohteina olevista muodoista sekä niiden levikistä ja osaksi käyttöfunktioistakin, ilmiöstä syntyvä kokonaiskuva jää sekavaksi eikä kaikilta osin vastaa suomen vanhoissa kansanmurteissa vallitsevaa todellisuutta. Omasta mielestäni ongelman ydin on siinä, että kaikkia käsiteltyjä muotoja – muutamista poikkeavista maininnoista huolimatta – on tarkasteltu persoonapronominien monikon muotoina, jollaisia ne kaikki eivät suinkaan ole. Esittelemäni esimerkkiaineisto osoittaa kiistatta, että hämäläismurteissa *meitin* : *meitiä* : *meitillä* -tyyppisten persoonapronominien monikon muotojen rinnalla esiintyvät *meijä*, *mejä*, *meilä*, *meirä*, *mee*, *mei* -tyyppiset muodot ovat ’asuntoa, perhettä, kollektiivia’ merkitsevien substantiivien nominatiiveja, eivät pronomineja. *Meijän*, *teijän*, *heijän* jne. ovat näiden substantiivien yksikön genetiivejä; eihän se, että substantiivijohdosten kantana on monikon persoonapronomini, tee johdoksista pronomineja eikä yksiköstä monikkoa.

Useimmista muista tutkijoista poiketen E. A. Tunkelo (1933, 20–27) onkin käsitellyt ”pronominaalisiksi kodinnimiksi” kutsumiaan *meijä*, *teijä*, *heijä* -muotoja denominaalisina johdoksina, jotka ovat rinnastettavissa mm. Tyr-

vään seudulla tavattaviin lukuisiin vanhoihin *-ja/-jä*-loppuisiin paikannimiin *ja/tai* paikkaa merkitseviin appellatiiveihin (lokaalisesta *-ja/-jä*-johtimesta ks. myös Hakulinen 1979, 126–127). Hän mainitsee aluksi näiden kodinimien esiintymisestä ja merkityksistä suomen lounais- ja hämäläismurteissa viitaten Vareliukseen, Ojansuuhun, Niilo Ikolaan ja Kettuseen. Oman johdoshypoteesinsa perusteluksi Tunkelo esittää vepsän kielen vastaavat pronominaaliset kodinimet, jotka hänen mukaansa tosin esiintyvät vain paikallissijoissa, esim. *veE meja* 'meidän kotiin, meille', *veK mijou* 'meillä, meidän kylässä, meidän puolessa', *veÄ mejäl'e* 'meille, meillä käymään', *veÄ teanpeji* 'teiltä, teidän talosta'. Hän luettelee sekä muiden tutkijoiden (Setälä, Kettunen) mainitsemia että itse keräämiään esimerkkejä kaikista vepsän päämurteista ja toteaa sitten, että jo muinaisvepsässä on ilmeisesti ollut rinnakkaismuotoja: *meijä-, teijä-, heijä-* ja **mejä-, *tejä-, *hejä-*. Viimeksi mainittuja muotoja hän vertaa Punkalaitumen vastaaviin (kylläkin virheellisesti persoonapronominien monikon genetiiveiksi kutsumiinsa) muotoihin *mejä(n), tejä(n), hejä(n)*, joiden *j* hänen mukaansa ei voi olla lyhentymisen tulosta (vrt. *mejän äjjä, mujja*) eikä liioin spirantin kadosta aiheutunut (vrt. *aita : airalla; poika : poijjaat*). Lainaselityskään ei hänen mielestään tässä auta, vaan muodot on selitettävä kantasuomesta periytyneiksi. Vastaavanlaisia esimerkkejä hän on merkinnyt muistiin myös lyydiläismurteiden puhujilta.

Tunkelo (1933, 25–26) kiinnittää huomiota myös siihen, että joissakin tapauksissa kodinnimenä käytetty pronominaalinen *-ja/-jä*-johdos ja monikollinen persoonapronomini ovat asiasisällöltään samaa tai lähes samaa tarkoittavia. Tästä hän päättelee, että tapauksittain samaa merkitsevistä muodoista **meden* (persoonapronomini) ja *mejän* (kodinnimi) on kontaminaation tuloksena syntynyt muoto **medän* ja muodoista **meiden* ja *mejän* vastaavasti muoto **meidän*. Näin hänen mukaansa saa selityksensä *meidän, meijän, meän*-tyyppisten muotojen problemaattisena pidetty *ä*, joka siis on peräisin kodinimien *-jä*-johtimesta.

Itämerensuomalaisten kielten pronomineja on käsitellyt myös Paul Alvre mm. monikon tunnuksia koskevissa tutkimuksissaan. Selvittäessään itämerensuomalaisten kielten obliikvisijoissa esiintyvän monikon *i:n* alkuperää Alvre (1989, 84) kirjoittaa:

Läänemeresoome aluskeeles on osutanud kohta, asulat või kollektiivi tarvituselst kadunud denominaalsufiks **-ja, -jä*. Soome, vepsa, isuri ja eesti keeles on tast jälgi personaalpronoomenites, näit. sm murd. *meijä* 'meie maja', *teijää* 'teie maja (partit.)', vps *tunen tejane* 'tulen teile', aga *andan knigan teine* 'annan raamatu teile', is edasituletised *meijelä* 'meie pere, asula', *teijelä* 'teie pere, asula', e murd. *tulē meijä* 'tule meile', *teijä* 'teile' jt. Nagu kirjutises pronoomeni *see* tüvede päritolust olen osutanud, liitus koha- ja kollektiivisufiks *ja, jä* ka pronominaalsetele *se-, ne-*tüvedele. Kõigis läänemeresoome keeltes on konsonanttüvelised vormid **sej(ä)nä, *sej(ä)jtä, *nej(ä)nä* andnud adverbides uue *sii-* ja *nii-*tüve, kuna pronoomenite dekli-

natsioonis on lõunarühma keeled ja osaliselt ka vepsa ja karjala keel säilitanud esialgse *se-* ja *ne-*tüve, millest (silmas pidades häälikumuutuse *e > i* kronoloogiat) tuleb lähtuda ka mordva keele adverbides *s'ija, s'ije*. Pronominaalsete adverbide *se-* ja *ne-*tüvede *i*, mida *sii-*tüves on peetud ka mitmuse tunnuseks, osutub seega rudimendiks koha- ja kollektiivisufiksist *ja, jä*.

Alvre (1989, 85) huomauttaa, että persoonapronominien osalta *i*-tunnuksen kehitys on periaatteessa tapahtunut samalla tavalla kuin demonstratiivipronomineissakin, ja jatkaa:

Esimesteks *i*-mitmuse vormideks tuleb seega pidada kollektiivsete *mejä-, tejä-*tuletiste konsonanttiivelisi käändeid, esmajoones sageli kasutatud lokatiivi-essiivi ja ablatiivi-partitiivi: *mei-nä < *mej(ä)nä, tei-nä < *tej(ä)nä* ja *meitä < *mej(ä)tä, teitä < *tej(ä)tä*. *i*-mitmuse teke kollektiivisufiksist laseb end nendes käänetes seletada häälikuseadusliku arengu teel. On loomulik oletada, et neist suure esinemissagedusega sõnadest üldistus uus tunnus mitmuse funktsiooni kandjana järk-järgult kõigisse noomeneisse.

Alvren esittämä *-ja/-jä-*johtimen kehittyminen monikon *i*-tunnukseksi tuo valaisua myös suomen murteissa esiintyvien paikkaa *ja/tai* kollektiivia merkitsevien pronominkantaisten *-ja/-jä-*johdosten ja monikon persoonapronominien taivutusparadigmojen muotoutumiseen ja sekoittumiseen. Samalla se laajentaa tarkastelun kohteena olevan (itämerensuomalaisen) asiakokonaisuuden historiallista taustaa viittaamalla vastaavantapaiseen kehitykseen etäsuokielissä (ks. Alvre 1963, 131–150 ja Alvre 1989, 69–87 sekä näissä mainittua kirjallisuutta).

Tässä yhteydessä on aihetta mainita vielä Aulis Ojajärven lyhyt artikkeli ”Tyyppi *meidän mennään*” (1950, 147–150). Siinä Ojajärvi luettelee esimerkkejä kaikissa suomen murteissa tunnetusta *meidän mennään* -tyypistä, jonka hän – aikaisemmin yleisen ellipsitulokinnan sijasta – katsoo syntyneen transitiivisen passiivilauseen objektissa tapahtuneesta (murteissa tyypillisestä) genetiiviattribuutin ja pääsanan lohkeamisesta irti toisistaan, esim. *meiräv vasikka tapetaha > meirän tapetahav vasikka*. Genetiivin possessiivisen funktion hämähäryttyä tämähäntapaisissa ilmauksissa ryhdyttiin käyttämään myös intransitiiviverbien passiivimuotoja, esim. *meirän- ollahan kans huamenna riuhellä* (genetiivin sisältävistä rakenteista ja genetiivin funktioista ks. myös Kangasmaa-Minn 1972, 27–35). Vastavaanlaisia esimerkkejä Ojajärvi esittää karjala-aunuksesta, lyydistä ja vepsästä. Puhuessaan mainituntyyppisissä rakenteissa esiintyvistä genetiivistä hän toteaa, että ”genetiivissä oleva sana on monikollinen persoonapronomini, talon tai kylän nimi”. Tunkeloon viitaten hän huomauttaa, että ”olisi houkuttelevaa puhua pronominaalisesta kodinnimestä”, mitä hän – kantaansa perusteltuaan – ei kuitenkaan tee. Päinvastainen valinta olisi nähdäkseen ollut lähempänä totuutta: mainituissa rakenteissa genetiivissä olevan sanan tarkoite on lähes aina ’asunto, asuinpaikka, perhe tai

muu yhteisö', kuten edellä esittelemästäni murreaineistosta ja samoin Ojajärvenkin aineistosta on nähtävissä.

Oman näkemykseni mukaan hämäläismurteissa, lounaisissa välimurteissa ja lounaismurteiden itäryhmässä esiintyvät *meitin*, *teitin*, *heitin*-tyyppiset persoonapronominien monikkomuodot, jotka varhemmin ilmeisesti ovat olleet yleisiä koko Lounais-Suomen alueella, ovat vanhaa länsikantasuomalaista (tai mahdollisesti virolaista) perua (vrt. Ojansuu 1910, 32–34, Kettunen 1940b, 133–134). Myös näiden pronominien rinnalla samalla alueella käytettävät pronominikantaiset 'asuntoa, asuinpaikkaa, perhettä, yhteisöä' merkitsevät *-jä*-johtimiset *mejä*, *meijä*-tyyppiset substantiivit, jotka useimmiten esiintyvät genetiivissä, partitiivissa ja ulkoisissa paikallissijoissa, ovat vanhaa yhteistä kantasuomalaista ainesta (vrt. Tunkelo 1933, 20–27, Alvre 1989, 84–85). Näistä taas ovat kehittyneet samalla murrealueella tavattavat yleensä myös samafunktioniset muodot *meä(n)* ja *meiä(n)*. Niissä ensimmäisen ja toisen tavun rajalla tapahtunut *j*:n katoaminen selittyy pikapuheisuuden ja lausepainottomuuden pohjalta. Kannattaa huomata, että tällä murrealueella esiintyy muitakin vastaavanlaisia muotoja, esim. *sija* ~ *sia* : *sialla* : *sialta* : *sialle* 'makuusija, peti', *kuija* ~ *kuia* 'kuinka', *aatella* 'ajatella', *aastaika* 'ajastaika'; *Toijala* ~ *Toiala*, *Maija* ~ *Maia* jne. Samalla *meitin*-pronominityypin alueella esiintyvät *meijä(n)*-tyyppisten substantiivien kanssa samafunktioniset (ja ilmeisesti näitä myöhemmin yleistyneet) *mee(n)* ja *mei(n)*-muodot voisivat olla *-k*-loppuisiin monikon persoonapronomineihin palautuvia (vrt. N. Ikola 1946), *meilä(n)*, *meirä(n)* taas dentaaliklusiilin sisältäneeseen pronominivartaloon palautuvia kontaminaation tuloksena syntyneitä sekatyyppejä.

Murreaineiston esittelyn yhteydessä mainitsin, että *meitin*-tyyppisten persoonapronominien esiintymäalueen ulkopuolella käytetään samoja muotoja ilmaisemassa kahta pääfunktioita, ts. henkilöön viittaavina pronomineina ja 'asuinpaikkaa, perhettä, yhteisöä' tarkoittavina substantiiveina (ks. ed. kohta 2.8.). Syynä tähän ovat osaksi edellä jo mainitut kahden sarjan muotojen, persoonapronominien ja pronominikantaisten substantiivien, kontaminoituminen ja sekoittuminen, osaksi taas merkitysten lähekkäisyys, tapauksittain jopa samuus. Kummassakin murreaineiston osoittamassa pääfunktiossa käytettyjä sekamuotoja ovat *meitin*-tyypin alueen ulkopuolella esiintyvät *meirän*, *meilän*-tyyppiset muodot. Suomen murteissa laajimmalle levinneet kahdessa funktiossa esiintyvät *meijän*-tyypin muodot taas voivat periaatteessa edustaa sekä edellisiin verrattavaa (dentaalispirantin kadon kautta muotoutunutta) sekatyyppeä että vanhaa pronominikantaista *-jä*-johtimista substantiivityyppiä. Tämän asian mahdollinen tarkempi selvittäminen jää kuitenkin myöhemmän tutkimuksen tehtäväksi. Tornion ja osaksi Kemin murteissa sekä Ruotsin Länsipohjan ja Pohjois-Norjan suomalaismurteissa molemmissa tarkastelluissa pääfunktioissa esiintyvä *meän*, *mejän*-tyyppi taas edustaa samaa vanhaa kantasuomalaista *-ja/-jä*-johtimista substantiivityyppiä, joka tunnetaan myös

Satakunnasta (Punkalaitumelta). On varsin luultavaa, että tämä tyyppi on kulkeutunutkin mainittuihin pohjoisiin murteisiin Satakunnasta; tätä näkemystä tukevat monet Satakunnan (Lounais-Suomen) ja Kemi- ja Tornionjoen alueen murteille ominaiset yhteiset piirteet ja paikannimistö sekä myös asutushistoria (vrt. Kettunen 1940b, 131; N. Ikola 1946, 154; Rapola 1966, 100; Wande 1982, 52–54).

3. Vanha kirjakieli

Monikon persoonapronominien *meitin*, *teitin*, *heitin* -tyyppinen taivutus, joka – kuten edellä on todettu – murteissa lienee varhemmin ollut nykyistä laajemmalle levinnyt, ei kuitenkaan ole kotiutunut kirjakieleen. Edes vanhassa kirjakielissä tyyppi ei pintapuolisten havaintojeni mukaan ole yleinen. Se esiintyy muutamana kerran Westhin tekstissä ja samoin Herra Martin lainsuomennoksessa, mutta esim. Agricolan teksteistä ja karkkulaisen Abraham Kollaniuksen lainsuomennoksistakin se näyttää puuttuvan kokonaan (ks. myös Ojansuu 1922, 121).

Poikkeuksen muodostavat, kuten odottaa saattaa, *meitin*-tyypin alueelta kotoisin olevien kirjoittajien yksittäiset tekstit. Tällainen on esim. Vareliuson näytelmä *Vekkulit ja kekkulit*. Siitä löytyy Tyrvään murteen mukaisia *meitin*-tyyppisiä monikon persoonapronomien taivutusmuotoja yhteensä 52 esiintymää. Mainitsen joitakin esimerkkejä:

Teitin, hyvät herrat! pitää kutsuman häntä Sipiläksi. (s. 12)

Laulas sitä *meitille*. (s. 17)

Naisihmiset mar owat oikein eriskummaisja; ja mikä lie *heitin* kaikkein luontonsa minuun taiwuttanut. (s. 23)

Jos *meitin* tiemme sopeisi sinun kotipaikoillesi, niin saisit *meitin* aikanamme kutsua kokoon kaikki ylönkatsojasi ja pitää Nuottilon eli Konksäären, jossa laulaisit paljaita omatekojasi. (s. 24)

Ja se on suuri kunnia sinun säädyllesi, että saat *meitiä* seurata. (s. 24)

Meitin riitamme pitää werellä sowitettaman; toisen, jommankumman, *meitistä* pitää kaatumana. (s. 50)

Minä kutsun kokoon kaikki koko paikkakunnalta, pidän suuret pidot ja kaikkien aikana pyydän *teitiltä* anteeksi; ja erittäin *teitiltä* von Sorwi. (s. 51)

Waiwanen hullukin on ja *teitin* kelkkaanne joutuu. (s. 55)

Edellisten rinnalla Varelius käyttää kirjakielen mukaisia monikon pronomini-muotoja, joiden esiintymien yhteismäärä 15 jää kuitenkin runsaaseen viidennekseen pronomini esiintymien kokonaismäärästä. Mainitsen näistäkin muutamana esimerkin:

Älä, weli kulta, sentään *meitäkään* luule eilisen teeren pojiiksi siinä asiasa. (s. 8)

On kyllä, erittäin talonpoikaisten lauluksi, mitäs *heiltä* on pyytämistäkään?

Ei *heillä* ole taitoa saada oikein sopivia sanoja kokoon. (s. 18)

Taikka maakan -- ! Ei *teitä* käsketä huoneeseenkaan. (s. 20)

Heidän silmänsä palawat niin ihmeellisesti tuonne saliin päin. (s. 30)

Waikka olette herjanneet *meitä*, ja erinomattain minua. (s. 50)

Ajatelkaas tyynemmin asiaa, niin huomaatte ettemme mitään pahaa ole
teille tarkoittaneet. (s. 55)

Persoonapronominienkin osalta voidaan sanoa, että Agricolan omaksuma käytäntö loi pohjan sille perinteelle, joka vakiintui suomen kirjakieleen. Monikon persoonapronominien taivutusmuodot ovat monikon *-i*-vartalon (*mei-*, *tei-hei-*) sisältävää tyyppiä: *meiden / meidhen : meite : meisse : meille* jne. Harvoja poikkeuksia lukuun ottamatta Agricolan teksteissä esiintyy näissä muodoissa toisen tavun vokaaligrafeemina *e*, jolla hän merkitsee sekä *e*- että *ä*-vokaalia. Voisikin kysyä, onko esim. kaikki genetiivimuodot tarkoitettu luettaviksi *ä*:llisinä vai tulisiko joissakin tapauksissa (ja missä) noudattaa ”alkuperäisempää” *e*:llistä ääntämystä. Toisaalta kannattaa panna merkille, että Agricola käyttää silloin tällöin myös *j*:llisiä muotoja, eniten ehkä monikon 3. persoonan akkusatiiveja: *heijen, heijet* (Agricolan teksteissä esiintyy sekä länsimurteisia *-n*-loppuisia että itämurteisia *-t*-loppuisia persoonapronominien akkusatiivimuotoja). Agricolan tekstien ensisijaisesti uskonnollisesta luonteesta johtuu, että tarkastelun kohteena olevat muodot funktioltaankin ovat useimmiten henkilöihin viittaavia, ts. monikon persoonapronomineja. Tällä seikalla saattaa mielestäni olla vaikutusta siihen, että kyseisiä kirjakielen muotoja on totuttu funktiosta riippumatta käsittelemään persoonapronomineina ja että tämä tarkastelutapa on osaksi erheellisesti ulotettu murteisiinkin.⁶

⁶ Vanhat kielipiopit Petraeuksesta (1649) alkaen ovat sopusoinnussa kirjasuomen edustuksen kanssa esittämällä monikon persoonapronominin ja niiden taivutuksen Agricolan omaksuman käytännön (ja siis periaatteessa nykyisen kirjakielen) mukaisesti. Monissa kieliopeissa on kuitenkin lisähuomautuksia, joissa mainitaan murteellisista poikkeamista ja kiinnitetään huomiota myös toisistaan poikkeavien muotojen merkityksiin. Ensimmäinen tarkastelemani asian kannalta kiintoisa maininta sisältyy Judénin kieloppiin (1818, 107–108): ”Som *meidä* och *teidä* äro v e r k e l i g a S u b s t a n t i v a (harvennus minun: vrt. murt. *meirä, meilä* jne.), samt kunnä öfversättas med: vårt hem och edert hem, ehuru de härstamma af Pronomen *meidän* och *teidän*, så får personaffixen vid deras Med-Substantiva aldrig bifogas, med mindre *meidän* och *teidän* stå som Pronomina. *Meidän isändä* har således en helt annan mening, än *meidän isändämme*.”

Ensimmäinen viittaus hämmäläismurteiseen taivutukseen on von Beckerin kieliopeissa (1824, 74–75). Siinä huomautetaan, että osa hämmäläisistä taivuttaa monikon persoonapronomineja seuraavasti: *me : meitin : meittä : meitistä : meitille : meittiin : meitiksi : meitillä : meitissä : meittä : meitillä : meitistä* jne. Kiintoisia ovat myös Lönnrotin kielioopin maininnat (1841, 38–39): ”I stället för det nu brukliga *minä*, jag, *sinä*, du, *hän*, han, sades väl ursprungligen *mi*, *ti*, *hi* (eller *me*, *te*, *he*), hvaraf ännu pluralis förekommer i *met*, *tet*, *het*, vanligast förändrade till *me*, *te*, *he*, mindre vanligt till *mee*, *tee*, *hee* eller *mei*, *tei*, *hei*; *myö*, *työ*, *hyö*.” – ”Alla kasus i pluralis bildas regelbundet af *met*, *tet*, *het*, utom genitivus, som i stället för *meiden*, *teiden*, *heiden*, hvilka ej förekomma, lyder *meidän*, *teidän*, *heidän*, bildade af infinitivus pluralis *meitä*, *teitä*, *heitä*, på samma sätt, som genitivus singul. i alla ord bildas af nominativus singularis. På somliga orter, i synnerhet uti Tavastland, finnes utom denna äfven en annan pluralis regelbundet formerad af de obrukliga nominativerne *meitti*, *teitti*, *heitti*, hvilken nyttjas då fråga är om personer, då den andra

Kiinnitän vielä lyhyesti huomiota 1700-luvulla vaikuttaneen tunnetun tyrväläisen Antti Lizeliuksen ensimmäisen suomenkielisen sanomalehden *Suomenkielisten Tieto-Sanomien* kieleen. Mainitsemani vanhan kirjasuomen jo Agricolalta periytyvän yleisen käytännön mukaisesti Lizeliuksenkaan tekstissä ei esiinny *meitin*-tyyppisiä pronomini- ja muotoja. Sitä vastoin hänen tekstissään on kirjakielen tavanomaisten pronomini- ja muotojen (*me* : *meidän* : *meitä* : *meillä* jne.; yht. 24 esiintymää) ohella saman verran (yht. 26 esiintymää) eli epätavallisen paljon henkilöön viittaavia *meijän*-tyypin muotoja, joita vanhassa kirjakielessä Agricolasta lähtien kylläkin esiintyy mutta hyvin harvakseltaan ja etupäässä akkusatiiveja (*meijän*, *meijät* : *teijän*, *teijät*; *heijän*, *heijät*). Mäinitseen joitakin Lizeliuksen *Tieto-Sanomista* poimimiani esimerkkejä:

- Ja ettei raju-ilmat ja kylmyys olisi *heitä* ylöllensä rasittanut – (s. 2)
 – – annoit *heille* metzän eläinten nahkoja myötänsä, lähetit *heidän* matkaan kuulustelemaan, misä maan paikoisa he saisit wahetta metzän nahwoilla eläimiä ja jywiä; sillä rahaa ej *heillä* ollut. (s. 18)
 – – waan me tahdomme pitä *meidän* esiwanhempaimme tawat ja tulla aikoin niin kuin hekin tulit. (s. 49)
 Sitte kuin *hejän* karjansa enäni – – (s. 25)
 Nyt sanotan Amerikalaiset seisahtanen siihen päätöxeen, ettei *heijän* enää pidäis totteleman Englantin Lakia – – (s. 126)
Heijän yxiwakaisen wastauxensa ja neuwonsa tawoitamma me – – (s. 137)
 Muutamat erinomattain yhteisestä Kansasta rippuwat poistamattomasti siinä luulosa, että *hejän* wasikka-onnensa on lumoitu eli noiduttu, waikka *hejän* ajattelemattomudensa, huolimattomudensa ja suruttomudensa owat ne lumojat ja welhot. (s. 170)

Erityisen merkille pantavaa niin Lizeliuksen henkilöhistorian kuin tässä käsiteltävän asian kannaltakin on se, että valtaosa (19/26) Lizeliuksen *meijän*-tyyppisistä esiintymistä on Punkalaitumen murteelle luonteenomaisia *i*:ttömiä *mejän*-muotoja (ks. myös Virtaranta 1946, 120–121).

formationen nyttjas i frågär, hvilka ej så bestämdt uttrycka ett personligt förhållande t. ex. on *meillä* rahaa, det finnes hos oss (i vårt hem) pengar, men: on *meitillä* rahaa, det finnes hos oss (hos dessa personer) pengar.” – Vastaavantapaisia huomautuksia, joissa asioita kuitenkin aina tarkastellaan persoonapronominien näkökulmasta, sisältyy seuraaviin vanhoihin kielioppeihin: Stenbäck 1844, 21–22; Koranteri 1845, 39–40; Collan 1847, 74–75; Eurén 1849, 62 ja Eurén 1852, 60.

Judénin (1818) esitystä asiallisesti vastaava huomautus sisältyy Setälän lauseoppiin (1892, 70), mutta toisin kuin Judén Setälä, kuten kaikki myöhemmätkin kieliopin laatijat, tarkastelee asiaa (kirjakielen taustaa vasten ymmärrettävästi) yksinomaan persoonapronominien kategoriaan kuuluvana: ”Suffix fogas icke till substantiv, hvilka föregås af *meidän*, *teidän*, *heidän*, då dessa icke beteckna personligt egande, utan personens familj eller boningsort. Ex. *Meidän* isäntä ei ole kotona. *Meidän* vainiossa kasvaa ohraa. *Meidän* pitäjä, kylä, kirkko, pappi. Ovatko *teidän* pojat kotona? Miehet sanoivat, ett’ei *heidän* isäntä ole kotona.

4. Nykyinen kirjakieli

Nykyisen kirjakielen *me* : *meidän* : *meitä* : *meissä* : *meillä* jne. -tyyppiset muotosarjat tulkitaan yksiselitteisesti monikon persoonapronomineiksi. Merkitystehtäviltään muodot kattavat sekä henkilöihin viittaavien persoonapronominien että pronominikantaisten 'asuinpaikkaa, perhettä, yhteisöä' tarkoittavien substantiivien funktiot, jotka osassa murteita kytkeytyvät myös morfosyntaktisesti ja leksikaalisestikin toisistaan eroaviin muotoihin. Merkitysfunktioiden erilaisuus on todellisuutta kirjakielessäkin, mikä tulee esiin, kun ryhdytään analysoimaan esim. "monikon persoonapronominien" ulkoisten paikallissijojen (*meillä*, *meiltä*, *meille*) tekstimerkityksiä. Erot käyvät ilmi mm. seuraavista lauseista:

- A. *Meillä* on hyviä uutisia.
B. *Meillä* on hirrestä veistetty sauna.
C. *Meillä* on pitkät päädyt ja kuusiruutuiset ikkunat.
- A. Paketti ei pudonnut *meiltä*.
B. *Meiltä* viedään tuotteita eri puolille Eurooppaa.
C. Kirkonkylään on *meiltä* matkaa viisi kilometriä.
- A. Koska *meille* annetaan ruokaa?
B. Viime viikolla *meille* hankittiin koira.
C. Suku kokoontui *meille* puutarhajuhlaan.

A-lauseissa kursivoitu sana on funktioltaan selvästi henkilöihin viittaava monikon persoonapronomini. B-lauseissakin pronominitulkinta on mahdollinen, mutta yhtä hyvin (ellei paremminkin) kursivoitu sana voitaisiin näissä tulkita 'asuinpaikkaa, yhtiötä, perhettä' tarkoittavaksi substantiiviksi. C-lauseissa jälkimmäinen tulkinta tuntuu itsestään selvältä: niissä kursivoitu sana tarkoittaa 'rakennusta, taloa, asuinpaikkaa'. Viimeksi mainittuihin rinnastuvia ovat vielä esim. seuraavat Nykysuomen sanakirjan mainitsemat esimerkit: *Minä olen meiltä ja muut ovat meidän krannista* (SP). *Tapa lienee ollut meillä tunnettu jo 1600-luvulla. Tämä sana on tullut meille lännestä päin.*

Tarkasteltujen sanojen osalta kirjakielessä (kuten pääosassa murteitakin) lienee kyse merkitysfunktioltaan osaksi toisilleen läheisten muotosarjojen kaukaisesta sekoittumisesta, mikä taas on johtanut osittaiseen homonymiaan (seuraavaan tapaan: *mei(j)ä* : *mei(j)än* : *mei(j)ällä* jne. ~ *me* : *meidän* : *meillä* jne.). Tärkeintä tietysti on kirjakielessä (ja useimmissa murteissa esiintyvän) homonymian tajuaminen. Toinen asia on se, olisiko 'asuinpaikkaa, perhettä, yhteisöä jne.' merkitseviä muotoja persoonapronominien sijasta nimitettävä esim. vajaaparadigmaksi substantiiviksi tai mahdollisesti adverbeiksi, joihin ne ainakin ulkoisten paikallissijojen osalta myös rinnastuvat, esim.

<i>tämä</i> : <i>tämän</i> : <i>tällä</i>	~	<i>tässä</i>	<i>täällä</i>
<i>tu</i> : <i>tuon</i> : <i>tuolla</i>	~	<i>tuossa</i>	<i>tuolla</i>
<i>se</i> : <i>sen</i> : <i>sillä</i>	~	<i>siinä</i>	<i>siellä</i>

<i>muu : muun : muulla</i>	~	<i>muualla</i>
<i>toinen : toisen : toisella</i>	~	<i>toisaalla</i>
<i>me : meidän : meillä</i>	~	<i>meillä</i>
<i>te : teidän : teillä</i>	~	<i>teillä</i>
<i>he : heidän : heillä</i>	~	<i>heillä</i>

Yhdessä tapauksessa kirjakielen normit ottavat huomioon *meidän, teidän, heidän* -genetiivien kahtalaisen funktion. Kielenoppaissa ja muissa kielenkäytön ohjeissa mainitaan erikseen, että *meidän, teidän, heidän* -genetiiveihin liittyvään substantiiviin ei kytketä possessiivisuffiksia silloin, kun ”monikollinen persoonapronomini” ei ilmaise persoonallista omistusta vaan asuinpaikkaa, perhettä tai muuta yhteisöä, esim. *Meidän väki, pelлот. Teidän äiti, lapset. Meidän koulussa, luokalla. Heidän pihassa, tienhaarassa.* (Ks. esim. Setälä 1880, 28, Saarimaa 1962, 233–234; Penttilä 1963, 125; O. Ikola 1968, 175; Itkonen 1982, 77–78; ks. myös Kangasmaa-Minn 1986, 8 ja O. Ikola 1992, 192.) Tämä poikkeuksena mainittu sääntö juontaa aivan ilmeisesti juurensa *meitin, teitin, heitin* -alueen kansankielestä, jossa ’asuinpaikkaa, perhettä tai muuta yhteisöä’ tarkoittavien *meijän*-tyyppisten substantiivien genetiivien yhteydessä ei (tietysti) koskaan käytetä possessiivisuffiksia, kuten edellä on käynyt ilmi. Tämän alueen ulkopuolelle jäävissä murteissa, joissa muoto-paradigmat ja merkitysfunktiot ovat sekoittuneet, myös possessiivisuffiksien käyttö tarkastelun kohteena olevien genetiivien yhteydessä on satunnaista; useimmissa tapauksissa niitä ei käytetä silloinkaan, kun kyseessä on selvä persoonallinen omistussuhde. Myös kirjakielessä, jossa kahta funktiota ilmaistaan samalla muodolla, suffiksissäännön noudattaminen, ts. rajan vetäminen suffiksillisten ja suffiksittomien tapausten väliin, on vaikeaa. Seurauksena onkin, että suffiksi yhä useammin jätetään *meidän, teidän, heidän* -genetiivien yhteydestä pois (*meidän maa, teidän kesämökki, heidän ehdokas*), mikä taas osaltaan (murteista ja nykypuhekielestä tulevan samansuuntaisen paineen lisäksi) nopeuttaa possessiivisuffiksien katoamista myös yksikön persoonapronominien genetiivien yhteydestä (*m(in)un kirja, s(in)un kuva, hänen reppu*). Tosin kato koskee (ainakin toistaiseksi) etupäässä vain sellaisia konneksioita, joissa possessiivisuffiksi ilmaisee redundanttina saman kuin konneksion osana oleva persoonapronominin genetiivi tai suffiksi on valinnainen ja joissa possessiivisuffiksien häiriötä aiheuttamaton poisto näin ollen palvelee sananmuotojen yleistä lyhenemistendenssiä. (Vrt. Kangasmaa-Minn 1986, 7–14, O. Ikola 1992, 193–194, Paunonen 1995, 521–528, Kiuru 1996, 82–92.)

5. Lopuksi

Hämäläismurteita tuntevan lukijan on helppo vastata artikkelini otsikkona olevaan kysymykseen, muille vastaaminen on vaikeampaa. Vastaus voisi kuulua

vaikkapa seuraavasti: *Ei ennää, kyllä se nyj jo om meitin!* Sinänsä pieni murrepuheen yksityiskohta on avannut laajan tutkimuskentän ja nostanut esiin sellaisiakin kysymyksiä, joihin artikkelissani en ole edes yrittänyt vastata. Ensisijainen tarkoitukseni on ollut Lauseopin arkiston murrekorpuksen pohjalta hahmottaa aiempaa selkeämpi yleiskuva monikon persoonapronomineiksi luokiteltujen taivutusmuotojen esiintymisestä ja merkitysfunktioista vanhoissa kansanmurteissa. Toiseksi olen kiinnittänyt huomiota siihen, että murteitakin on tutkittava mahdollisimman kokonaisvaltaisesti ja lähtemällä niiden omasta todellisuudesta. Normitetusta kirjakiielestä tai muutoin liian tiukoiksi puristetuista malleista lähtevä tarkastelu voi estää aidon murteen oman systeemin esiintulon, joka kuitenkin on murteentutkimuksen luonnollinen päätavoite.

LÄHTEET

- ALVRE, PAUL 1963: Pronoomeni *see* tüvedest läänemeresoome keeltes. *Emakeele Seltsi Aastaraamat IX*. Tallinn.
- 1989: *Eesti kirja- ja murdekeele morfoloogiat*. Eesti NSV Teaduste Akadeemia Emakeele Seltsi toimetised Nr. 23. Tallinn.
- VON BECKER, REINHOLD 1824: *Finsk Grammatik*. Åbo.
- COLLAN, FAB. 1847: *Finsk språklära*. Helsingfors.
- EURÉN, GUSTAF ERIK 1849: *Finsk språklära*. Åbo.
- 1852: *Suomalainen Kielioppi Suomalaisille*. Turku.
- HAKANEN, AIMO 1981: *Viisi tuntia Kauvatsan murretta*. Turun yliopiston suomalaisen ja yleisen kielitieteen laitoksen julkaisuja 12. Turku.
- 1989: Punkalaitumen murre. NIEMELÄ, JARI – ANTTILA, VEIKKO – HAKANEN, AIMO: *Punkalaitumen historia 2*. Vammala.
- HAKULINEN, LAURI 1979: *Suomen kielen rakenne ja kehitys*. Neljäs, korjattu ja lisätty painos. Keuruu.
- IKOLA, NILO 1925: *Ala-Satakunnan murteen äännehistoria*. I. Descendentti esitys myöhäiskanta-suomalaisien konsonanttien kehityksestä. Turku.
- 1946: Über die pluralischen Genitivformen der persönlichen Pronomina in den westlichen Mundarten Finnlands. *Finnisch-ugrische Forschungen XXIX*. Helsinki.
- IKOLA, OSMO 1985: *Lauseopin arkiston opas*. Lauseopin arkiston julkaisuja 1. Turku.
- 1968: Suomen kielioppi ja oikeakielisyysoapas. IKOLA, OSMO (toim.): *Suomen kielen käsikirja*. Helsinki.
- 1992: Omistusliitteiden harvinaistuminen. YLI-VAKKURI, VALMA – LÄNSIMÄKI, MAIJA – NYMAN, AARRE: *Yhteiskunta muuttuu – kieli muuttuu*. Juva.
- ITKONEN, TERHO 1982: *Kieliopas*. Helsinki.
- JUDÉN, JAC. 1818: *Försök till utredande af finska språkets grammatik*. Wiborg.
- KALLIO, JUSSI 1978: Kolmannen persoonan dilemmat. *Sananjalka* 20. Turku.
- KANGASMAA-MINN, EVA 1972: Genetiivin funktioista. *Sananjalka* 14. Turku.
- 1986: Possessiivisuffiksin apologia. *Sananjalka* 28. Turku.
- KETTUNEN, LAURI 1940a: *Suomen murteet III. A. Murrekartasto*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 188. Helsinki.
- 1940b: *Suomen murteet III. B. Selityksiä murrekartastoon*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 188. Helsinki.
- KIURU, SILVA 1996: Mitä murrenäytteet kertovat omistusmuodoista? *Virttäjä* 100. Helsinki.
- KORANTERI, H. K. 1845: *Suomalajnen Kieli-Oppi, kowlujen tarpe'eksi*. Wiipuri.
- LIZELIUS, ANTTI 1775–1776 / 1959: *Suomenkieliset Tieto-Sanommat 1775–1776*. Turku.
- LÖNNROT, ELIAS 1841: Bidrag till Finska Språkets Grammatik. *Suomi I* : 4. Helsinki.
- 1874–1880: *Suomalais-Ruotsalainen Sanakirja I-II*. Helsinki.
- MIELIKÄINEN, AILA 1991: Murteiden murros. *Levikkikarttoja nykypuhekielen piirteistä*. Jyväskylä.

- NS = *Nyky-suomen sanakirja I–VI*. Porvoo 1951–1961.
- OJAJÄRVI, AULIS 1950: *Tyyppi meidän mennään*. *Virittäjä*. Helsinki.
- OJANSUU, HEIKKI 1904: Suomen lounaismurteiden äännehistoria. Konsonantit. *Suomi*. Neljäs jaks. 2 Osa. Helsinki.
- 1910: Lisiä persoonapronominien taivutusoppiin. *Virittäjä*. Helsinki.
- 1922: *Itämerensuomalaisten kielten pronominioppia*. Turku.
- PAUNONEN, HEIKKI 1995: Puhesuomen muuttuva omistusmuotojärjestelmä. *Virittäjä* 99. Helsinki.
- PENTTILÄ, AARNI 1963: *Suomen kielioppi*. Toinen, tarkistettu painos. Porvoo.
- PETRAEUS, AESCHILLUS 1649: *Linguae Finnicae Brevis Institutio*. Aboae.
- PH = JARI NIEMELÄ – VEIKKO ANTILA – AIMO HAKANEN 1989: *Punkalaitumen historia 2*. Vammala.
- RAPOLA, MARTTI 1960: *Sanojemme ensiesiintymiä Agricolasta Yrjö Koskiseen*. Helsinki.
- 1966: *Suomen kielen äännehistorian luennot*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 283. Helsinki.
- SAARIMAA, E. A. 1962: *Kielenopas*. Oikeakielisysohjeita. Viides painos. Porvoo.
- SETÄLÄ, E. N. 1880: *Suomen kielen lause-oppi*. *Oppikirjan koe*. Helsinki.
- 1892: *Finska språkets satslära till läroverkens tjenst*. Helsingfors.
- 1899: *Yhteissuomalainen äännehistoria*. Helsinki.
- SKM = *Suomen kansan murrekirja. Länsimurteet*. Toinen painos. 1953. Porvoo.
- STENBÄCK, GUST. LEONH. 1844: *Sammandrag af finska språkets formlära, (efter von Becker) till skolornas tjenst*. Borgå.
- TM = PERTTI VIRTARANTA 1976: *Tyrvään murrekirja*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 328. Vammala.
- TUNKELO, E. A. 1933: Eräs kuollut denominaalijohdin. *Virittäjä*. Helsinki.
- VIRTARANTA, PERTTI 1946: *Länsiyläsatakatilalaisten murteiden äännehistoria*. I. Konsonantit. Helsinki.
- WANDE, ERLING 1982: Ruotsin Tornionlaakson suomi ja sen ominaispiirteet. HUOVINEN, SULO (toim.): *Suomen kieli Ruotsissa*. Tukholma.
- WARELIUS, ANTERO 1848: *Wekkulit ja Kekkulit*. Leikki-näytelmä kahdessa näytöksessä. Helsinki.
- 1854: *Kertomus Tyrvään pitäjästä 1853*. *Suomi*. Helsinki.

AIMO HAKANEN: *Onks teijä heitin? The use of forms classed as plural personal pronouns in Finnish dialects and the literary language.*

At the beginning of this article I introduce the description of the Tyrvää dialect presented by Antero Varelius in 1853. It is evident from Varelius' description that parallel forms of plural personal pronouns are used in the Tyrvää dialect, those which follow the declension pattern *me* : *meitin* : *meitiä* : *meitillä* etc., and those which are pronoun-based nouns (*meijä*, *teijä*, *heijä*) referring to 'dwelling place, family, community' which decline *meijä* : *meijän* : *meijää* : *meillä* etc. I covered all of the material on the Tyrvää old parish dialect published by Pertti Virtaranta in order to establish with certainty the use and meaning of these forms. This material showed clearly that in this dialect the aforementioned, and paradigmatic series that have separated morphologically and from the semantic functional point of view, occur concurrently: plural personal pronouns that refer to the person and pronoun-based nominal derivatives referring to place and/or collective. A clear formal difference connected to this word class is that a noun or postposition that connects to a genitive of a personal pronoun (*meitin*, *teitin*, *heitin*) always takes a suffix, e.g. *meitin koiramme*, *teitin takananne*, whereas a noun or postposition connected to the genitive of pronoun-based nouns (*meijän*, *teijän*, *heijän*) is not followed by a personal suffix, e.g. *meijän koira*, *teijän takana*.

There is the same type of linguistic feature as in the Tyrvää dialect in the dialect of Punkalaidun, situated to the south of and adjacent to the Tyrvää parish. The only difference is that in the Punkalaidun dialect, in addition to the forms *meijän*, *teijän*, *heijän*, the forms *mejän*, *tejän*, *hejän* also occur. In all other Häme dialects paradigms that have become separated from one another morphologically and semantically occur concurrently: *meitin*, *teitin*, *heitin* -type plural personal pronouns and pronoun-based nouns referring to place and/or collective, the main forms of which in this area are *meijä(n)*, *meirä(n)*, *meilä(n)* etc. In principle the same representation holds also for the transitional dialects between the South-western and Häme dialects and the eastern group of the South-western dialects. The most significant difference is that the most general types of pronoun-based nouns in these dialects are *meijä(n)*, *mee(n)* and *mei(n)*.

It is important to observe that in none of those dialects that are situated outside of the area of the aforementioned Häme dialects and the neighbouring dialects to the west, is the *meitin*, *teitin*, *heitin* -type of declining plural personal pronoun used. Indirectly it follows that in these there are no declension series of plural personal pronouns that have become separated from each other morphologically and pronoun-based nouns referring to place and/or collective, rather these two semantic functions are expressed with the help of the same series of forms called plural personal pronouns.

I have analysed all the context occurrences categorised as declined forms of plural personal pronouns, of which there are about 3,000 (which does not thus include nominative occurrences of plural personal pronouns), in the dialect corpus of the Syntax Archives (Lauseopin arkisto) located at the University of Turku. The dialect corpus of the Archives contains a total of approximately 132 hours of samples of old parish dialects from all of the main dialects of Finnish. The material I analysed shows that without doubt in accordance with general use the examples classified as declined forms of personal pronouns are clearly split into two main categories in all dialects according to semantic function: one group is formed of plural personal pronouns that refer to persons, and the incidence of these in the material is about 40 %, and the other group consists of the aforementioned nouns referring to place and/or collectivity, about 60 % for the total material. In all main dialects the percentages are approximately the same as for the material as a whole.

The bearers of the various semantic functions or the declension forms of "plural personal pronouns" represent the following main types according to dialect (the form used in the examples is the genitive): northern group of South-western dialects and Pori region dialects *mein*, *meen*, *meijän*, *meidän*; in East Bothnia dialects *meirän* (Southern-East Bothnia), *meijän* (Central- and Northern-East Bothnia and Eastern Lapland), *me(j)än* (Western Lapland and Finnish dialects of Northern Sweden and Norway); *meijän* in Savo dialects and *meijän*, *mein* in South-eastern dialects.

The forms I am considering were presented by Lauri Kettunen in the publication *Suomen murteet* (The Dialects of Finland (1940)) in maps 79 and 80, and in comments on these. He considers these forms, as is normally the case, as plural personal pronouns, which introduces a certain amount of contradiction to the maps, particularly with regard to the areas in which the *meitin*, *teitin*, *heitin* -type occurs. The findings of Kettunen and my own observations based on the dialect corpus of the Syntax Archives nevertheless correspond fairly well with one another, if the matter is considered from the functional point of view in such a way that Kettunen's map 79 indicates the pronoun-based nouns referring to place and/or collectivity and map 80 plural personal pronouns referring to persons, which occur in Finnish dialects.

In section 2.9 of my article I clarify the views and premises that scholars have presented concerning the development of the forms I examine and their regional dispersion in Finnish dialects. It is worth noting that most earlier scholars (e.g. Ojansuu, Kettunen, N. Ikola, Rapola) believed that all of the forms under consideration are personal pronouns. From this it follows that these forms have to be explained through assumed proto-forms for plural personal pronouns (**met*, **tet*, **het*; **mek*, **tek*, **hek*; **mō(t)*, **iō(t)*, **hō(t)*) partly produced directly (according to changes in spirants occurring in the weaker gradation), partly developing through analogies and borrowing. Tunkelo presented a different hypothesis, according to which pronoun-based nouns referring to place or collective (*mejä*, *meijä*) which he called pronominal home names, are from the age-old denominal derivatives *-ja/-jä*. Through the contamination of these and plural personal pronouns can be naturally explained according to him also the vowel *ä* pro *e* in the second syllable of present day pronoun forms (**me(i)den* + *me(i)jän* > **me(i)dän*). To some extent Paul Alvre agrees with Tunkelo. According to him the *-ja/-jä* derivative referring to place and/or collective which is still found in Finnic languages and which also occurs in its original function has, on the other hand, developed into the plural marker *i-*, which because of its great frequency in pronominal forms has become generalised to other nouns too.

In my opinion the *meitin*, *teitin*, *heitin* -type personal pronoun plural forms in Häme dialects, the transitional dialects between the South-western and Häme dialects and the eastern group of South-west dialects are of old western Proto-Finnic (or possibly Estonian) origin (cf. Ojansuu and Kettunen). Also the pronoun-based *-jä*-derivative nouns referring to place and/or collective *mej(j)ä* and *mei(j)ä* used alongside these pronouns in the same dialect area, are of old Proto-Finnic provenance (cf. Tunkelo and Alvre). In the same *meitin*-pronoun-type area, the *mee(n)* and *mei(n)* forms with the same function and existing side by side with the *mei(j)än*-type, could be traced to plural personal pronouns ending in *-k* (cf. N. Ikola), and then again the *meilä(n)* and *meirä(n)*-forms that trace back to a root with a dental stop could be mixed types resulting from contamination.

In those Finnish dialects that remain outside of the area in which the *meitin*-type plural personal pronoun occurs the same forms are used to express two principle semantic functions. The double functioning series of forms are the aforementioned *mee(n)* and *mei(n)* -types, the *meillä(n)* and the *meirä(n)* -types and the *me(j)ä(n)* and *mei(j)ä(n)* -types in the Western dialects. The double functioning form series in the Eastern dialects is the *meijän*-type, which in principal can represent both the *meillä(n)*, *mei(r)än* -form mixed type in the Western dialects and (spreading from the Häme dialects) the old pronoun-based *-jä*-derivative type.

In the conclusion of my article I examine briefly the forms I have considered, from the point of view of the old and modern literary Finnish. It can be stated with assurance that Agricola created the practice which has become established in the Finnish literary language: the declension forms of the plural personal pronouns are types that are constructed from the plural *i*-stem *meiden/meidhen* : *meite* : *meisse* : *meille* etc. Thus, Agricola rejected the *meitin*, *teitin*, *heitin* -type pronouns that were strange to him or were branded as dialectal, and that are after all rare in the literary language. There are only a few of these in Westh's texts and in Herra Martti's Finnish translations of statutes, and in the isolated texts of a few writers who were from dialect areas of this type (e.g. Varelius). *meijä(n)*-type forms (Lizelius often has *mejä(n)* -types), which are used both in the functions of pronouns and nouns, are to some extent more general in the literary language.

The *me* : *meidän* : *meitä* : *meissä* : *meillä* etc. -type-series of forms are unambiguously explained to be plural personal pronouns in the modern literary language. Nevertheless, even in the literary language the semantic role of these forms covers both personal pronouns that have persons as their referent and those functions of pronoun-based nouns referring to place and/or collectivity. This is made very clear from the contexts in which the forms in question are embedded, e.g. (pronoun:) *Meillä* on hyviä uutisia (lit. *on us* is good news = We have good news) / *Paketti ei pudonnut meiltä* (lit. the parcel didn't drop off us = We didn't drop the parcel); (noun:) *Kirkonkylään on meiltä matkaa viisi kilometriä* (lit. the village is from our house of distance five kilometres = The village is a distance of five kilometres from our house) / *Minä olen meiltä ja muut ovat meidän krannista* (SP) (lit. I am off our house and the others are off the neighbour house) (SP) = I am from our family and the others are our neighbours. Actually, in the literary language as in most of the dialects it is a question of a mixture of series that are different in both their function and, to some extent, even in their form, which in turn has led to the formation of homonymic forms. These forms are nevertheless called plural personal pronouns, even though for example the exterior cases *meillä*, *teillä*, *heillä* etc., with reference to place and/or collectivity, are directly comparable to corresponding forms of other pronominal stems, (*täällä*, *tuolla*, *siellä*; *mualla*, *toisaalla*), which it has been customary to call adverbials (of place).

Of course, it is most important to grasp the proper use and different functions of the forms, not the labels attached to them. On the other hand, enquiry that relies on inaccurate analysed concepts and terms can sometimes prevent the inherent system of a genuine dialect from emerging, which is nevertheless the natural chief aim of dialectology.